

Analiza slučaja nasilja u obitelji nad osobom starije životne dobi

Hutinski Grančić, Leticija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:724137>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Analiza slučaja nasilja u obitelji nad osobom starije životne dobi

Završni rad

IME I PREZIME STUDENTICE: Leticija Hutinski Grančić

MATIČNI BROJ: 0009067265

STUDIJ: Sveučilišni preddiplomski jednopredmetni studij pedagogije

IME I PREZIME MENTORA: prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, 2019. godine

SAŽETAK

Nasilje nad osobama starije životne dobi je vrsta nasilja koja je vrlo malo istražena te se o njoj tek zadnjih nekoliko godina počelo više pričati i istraživati. Istraživanja pokazuju da su starije osobe često žrtve nasilja, a o nasilju nad njima se malo govori te su one vrlo malo zaštićene. Cilj ovog rada je bio prikazati slučaj zlostavljanja u obitelji osobe starije životne dobi te ispitati tko su osobe koje nad njom vrše nasilje i koje su to vrste nasilja koje ona doživljava. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da osoba trpi najviše nasilja od strane supruge, manje nasilja trpi od sina, a u najmanjem djelu nasilje nad njom vrši snaha. Proučavanjem istraživanja koja su provedena nad osobama starije životne dobi, a koje trpe nasilje od strane obitelji i rezultatima ovog istraživanja dolazi se do saznanja da se potrebno više posvetiti istraživanju ove vrste nasilja. Također je potrebno provoditi edukaciji šire javnosti i osoba starije životne dobi o pravima koja oni imaju te na koji način ih mogu zaštititi osobe u njihovoj blizini, a i kako se mogu zaštititi sami ili prijaviti nasilje koje doživljavaju.

KLJUČNE RIJEČI: nasilje, obitelj, starije osobe

SADRŽAJ	
SAŽETAK	2
SADRŽAJ	3
1. UVOD.....	4
2. TEORIJSKI OKVIR	6
Nasilje u obitelji.....	6
Nasilje nad osobama starije životne dobi.....	7
Definiranje nasilja nad ženama	11
Istraživanja o nasilju nad osobama starije životne dobi	11
3. ISTRAŽIVANJE.....	14
Metodologija istraživanja.....	14
Problem istraživanja.....	14
Ciljevi istraživanja i istraživačka pitanja	14
Metode i postupci prikupljanja podataka.....	15
Uzorak istraživanja i opis sudionice istraživanja.....	16
Opis sudionice istraživanja	17
Rezultati istraživanja i rasprava	18
4. ZAKLJUČAK	37
5. POPIS LITERATURE	38
6. POPIS PRILOGA	41
Prilog 1 Protokol za intervju	41

1. UVOD

Nasilje u obitelji je skup ponašanja kojima je cilj kontrola nad drugim osobama, odnosno žrtvama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem, a uključuje ugrožavajuća ponašanja koja nasilnik upotrebljava da bi uspostavio moć i kontrolu nad određenim članom obitelji, odnosno nad žrtvom (Ajduković i Pavleković, 2004). Tema ovoga rada je nasilje nad starijima u obitelji, a ono se može definirati kao pojedinačni ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku ili nevolju starijoj osobi (WHO 2002, prema Ogresta, Rusac i Ajduković, 2007). Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, osoba starije životne dobi je osoba koja ima 65 i više godina života. Prema posljednjem popisu stanovništva Hrvatska je imala 4 284 889 stanovnika, a broj osoba starijih od 65 godina premašio je broj mladih od 0 do 14 godina starosti. Udio osoba starosti od 65 godina pa na dalje iznosio je 17,7%, a mladih osoba od 0 do 14 godina iznosio je 15,2%. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, broj osoba u skupini od 65 do 69 godina iznosio je 202 002 (Državni zavod za statistiku, 2013).

Žrtva je osoba koja zbog počinjenja nasilja u obitelji trpi fizičke ili psihičke posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda. Oblici zlostavljanja koji se razlikuju su: fizičko zlostavljanje, psihičko, seksualno te materijalno zlostavljanje i zanemarivanje, a spominje se i duhovno zlostavljanje. Osobe mogu biti zlostavljane od strane supružnika, djece, rodbine, skrbnika ili institucija koje za njih skrbe.

Na tribini pod nazivom *Nаш svijet slobodan od zlostavljanja starijih osoba* koja je održana u lipnju, 2010. godine u Zagrebu su navedeni pravni izvori kojima se štite osobe starije životne dobi od različitih vrsta nasilja. Jedan od izvora je Rezolucija UN 46/91 o skrbi za starije ljude, zatim Ustav Republike Hrvatske, Obiteljski zakon, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Kazneni zakon te Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Na tribini je navedeno i da je u 90% slučajeva nasilja nad starijima zlostavljač bio član obitelji, a prema podacima koji su navedeni najčešći počinitelj nasilja je suprug u 30,15% slučajeva, zatim sin u 16,64% te kćer u 14,01% slučajeva. Ove podatke potvrđuje i istraživanje Ogresta, Rusac i Ajduković (2008) koje je pokazalo da su muškarci statistički značajno češće, u 64,3% slučajeva počinitelji nasilja nego žene (35,7%). Autorice navode da je u 30,7% počinitelj nasilja suprug, zatim sin u 16,95%, a nakon toga slijede kćerka (14,4%) i supruga u 9,2% slučajeva. Prema tom istraživanju osobe starije životne dobi su

najčešće doživjele psihičko nasilje u 24,1% slučajeva, zatim materijalno nasilje u 6,4% te seksualno nasilje u 2,1% slučajeva. Ono što je još bitno naglasiti iz ovog istraživanja je da su žene statistički značajno češće izložene nasilju od strane muževa nego što su muževi izloženi nasilju od strane žena. S druge strane, žene starije životne dobi statistički su više izložene nasilju sinova, unuka, zetova i snaha nego što su muškarci starije životne dobi.

S obzirom da broj starijih osoba svake godine sve više raste, kako navodi Rusac (2011), predviđa se da će se do kraja 2025. godine taj broj u svijetu udvostručiti. To znači da će od 542 milijuna koliko je bilo 1995. godine broj porasti do 1,2 milijarde. Prema navedenom podatku može se zaključiti kako će i nasilje nad osobama starije životne dobi biti sve više u porastu. Stoga je vrlo bitno da se nasilje nad starijim osobama sve više istražuje, da se o toj vrsti nasilja više govori s obzirom na predrasude i diskriminaciju osoba starije životne dobi. Veći bi se trud trebao posvetiti i planiranju aktivnosti i programa koji bi pomogli u rješavanju problema s kojima se suočava populacija osoba starije životne dobi.

2. TEORIJSKI OKVIR

Nasilje u obitelji

Nasilje nad starijim osobama spada u obiteljsko nasilje. Kako bi se stekao kvalitetniji uvid u pojam nasilja nad starijim osobama potrebno je pobliže opisati i definirati obiteljsko nasilje. Obitelj je temeljna društvena zajednica u kojoj svi članovi moraju imati mogućnost za ostvarenje svojih temeljnih ljudskih prava. Bradshaw (1999) navodi kako je obitelj društveni sustav koji ima ustrojene svoje zakone, sastavne dijelove i pravila. Može se reći da je cilj nasilja nanošenje štete žrtvi. Nasilje u obitelji narušava temeljna ljudska prava te zbog toga ono postaje sve veći problem u cijelome svijetu. Međunarodne organizacije kao što su UN, Vijeće Europe i UNICEF razvile su određene dokumente u kojima su postavile jednake ciljeve, a to su sprječavanje i zaustavljanje nasilja u obitelji. Tim dokumentima je zajedničko to da nasilje u obitelji određuju kao društveno neprihvatljivo i kriminalno ponašanje, zatim da potiču partnerske pristupe u prevenciji i zasutavljanju nasilja u obitelji, naglašavaju potrebu za razvojem programa koji su usmjereni na nasilnike te konstantan razvoj i poboljšanje usluga osobama koje su žrtve obiteljskog nasilja (Ajduković, 2004). Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17) nasiljem se smatra: tjelesno nasilje, tjelesno kažnjavanje ili ostali načini koji imaju ponižavajuće postupanje prema djeci, psihičko nasilje koje kod žrtve prouzrokuje povredu dostojanstva ili uznemirenost, spolno nasilje, ekonomsko nasilje te zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi. Obiteljsko nasilje je „*osobni, obiteljski i društveni problem koji značajno narušava kvalitetu života i mentalno zdravlje svih onih koji su mu izloženi – posredno ili neposredno*“ (Ajduković, 2004, str. 172, prema Ajduković, 2003). Odak (2016) navodi da nasilje u obitelji nema lako shvatljive ni lako mjerljive uzroke nastanka te nije karakteristično za neki društveni sloj, spol ili stupanj obrazovanja, a sadrži široki spektar pojava koje se odnose na fizičko, seksualno, ekonomsko i psihičko nasilje među partnerima, ali uključuje i nasilje nad djecom, nad osobama starije životne dobi i osobama s posebnim potrebama. Prema Državnom zavodu za statistiku u 2018. godini u Hrvatskoj je bilo 2 137 prijava za kazneno djelo protiv braka, obitelji i djece, a od toga je bilo 1 029 odbačenih prijava.

Nasilje nad osobama starije životne dobi

Baker i Burston su u *British Scientific Journals* 1975. godine prvi put opisali sam pojam zlostavljanja starijih osoba te su ga nazvali „*granny battering*“, odnosno „*zlostavljanje bakica*“. Interes za istraživanje nasilja nad starijim osobama istraživači su pokazali krajem 80-ih godina i početkom 90-ih godina (Neno i Neno, 2005, prema Rusac, 2006).

Rusac (2006) navodi da su norveški istraživači definirali zlostavljanje osoba starije životne dobi kao „*trokut nasilja*“, a on se odnosi na počinitelja, žrtvu i druge koji su direktno ili indirektno promatrali nasilje koje se vrši nad žrtvom. Osoba može biti izložena nasilju posredno i neposredno na način da svjedoči nasilju nad određenim članom obitelji, iako to nasilje nije direktno ostavlja posljedice na žrtvu te je kažnjivo (Sedić, 2016, prema Murray, 1992). Nasilje nad osobama starije životne dobi može se definirati kao bilo koje ponašanje koje na neki način šteti žrtvi, a odnosi se na nasilje, maltretiranje ili zanemarivanje koje stariji mogu doživjeti od osoba iz svoje okoline, a to su supružnik, djeca, rodbina, skrbnici, djelatnici stručnih službi (Rusac, 2006). Svjetska zdravstvena organizacija u svom dokumentu *World Report on Violence and Health* zlostavljanje starijih osoba definira kao pojedinačni ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja koji se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a uzrokuje štetu, bol i nepriliku osobi starije životne dobi (Ogresta, Rusac, Ajduković, 2008). Žilić i Janković (2016) navode da s obzirom da se nasilje odvija u narušenoj komunikaciji i interakciji između žrtve i nasilnika tada su kod nasilja u obitelji žrtva i nasilnik u formalnoj, kulturološkoj, socijalnoj i emocionalnoj povezanosti.

Rusac (2009) ističe da je za razumijevanje uzroka nasilja nad starijima najprikladniji ekološki model odnosa. Što znači da se uzrok nasilja promatra kroz interaktivno djelovanje većeg broja činitelja koji se grupiraju na individualnoj razini te na razini neposredne i opće društvene zajednice. U svome radu Rusac (2009) navodi da se individualna razina odnosi na osobine ličnosti i razvojni put pojedinca, ali i na obilježja nasilnika i članova obitelji koji trpe nasilje na razini odnosa. U neposrednu društvenu zajednicu spada obiteljska razina koja uključuje dinamiku, uloge i obrasce ponašanja, a opća je društvena zajednica ona koja uključuje gospodarske odnose, obilježja lokalne zajednice, zakone i praksu pravosudnog sustava i tolerantan stav društva prema nasilju.

Autori Žilić i Janković (2016) kao jednu od teorija nasilja navode instiktivističku teoriju koja agresivno ponašanje opisuje kao rezultat instinkta odnosno reakcijom na određenu situaciju te se ta teorija dijeli na tri struje: psihoanalitičku, Frommovu i etološku teoriju agresivnosti. *Psihoanalitička* struja objašnjava kako se ljudsko ponašanje vodi dvama osnovim instinktima, a to su eros i thanatos. Eros je nagon života koji usmjerava agresivnost prema drugim osobama, a thanatos je nagon smrti koji teži autoagresiji te su ti instinkti u stalnoj borbi za prevlast. *Frommova teorija* opisuje agresivnost kao ponašanje koje ima za cilj nanijeti štetu drugoj osobi, a agresivno ponašanje dijeli na maligno i benigno. Benigno agresivno ponašanje je urođeno, pod time se smatra da ono služi kao obrambena reakcija te je bitna za opstanak pojedinca, a maligno agresivno ponašanje je štetno za žrtvu i napadača jer ono nije predodređeno težnjom za opstankom. *Etološka teorija* agresiju smatra urođenim potencijalom te govori da je agresija instinkt koji pojedincu služi za preživljavanje, ali može biti i destruktivna. Navedene teorije imaju zajedničko da svaka osoba ima dvije strane agresivnog ponašanja, jedna je da agresijom može štetiti sebi, a druga je da agresivnost koristi kao cilj da naštetiti drugoj osobi.

Kako je već navedeno podaci iz literature pokazuju da se razlikuju fizičko, psihičko, seksualno i materijalno zlostavljanje i zanemarivanje, a dodatno se još razlikuje i duhovno zlostavljanje.

Fizičko zlostavljanje je vrsta nasilja u kojoj se žrtvi namjerno nanosi bol ili ozljede, a rezultat su vidljive fizičke ozljede. U tu vrstu nasilja spadaju guranje, bacanje predmeta u žrtvu, gušenje, štipanje, čupanje za kosu, udaranje, protresanje, šamaranje, sprječavanje kretanja, paljenje cigaretom, žigosanje, grebanje, pljuvanje, uskraćivanje lijekova ili pretjerano davanje lijekova.

Psihičko ili emocionalno nasilje se odnosi na verbalna i neverbalna postupanja kojima je cilj ugrožavanje osobe, a može uključivati: vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima, strašenje, kritiziranje, ponižavanje, ismijavanje, prijetnje o napuštanju, laganje, socijalno izoliranje, ignoriranje, naređivanje, vikanje, okrivljavanje, praćenje, postupanje sa žrtvom kao da je dijete ili sluga. Psihičko nasilje je najčešće u pozadini svakog drugog oblika nasilja.

Seksualno zlostavljanje se odnosi na različite oblike seksualnog ponašanja, iskorištavanja i uznemiravanja osobe bez njihove volje i pristanka. Unutar njega se prepoznaju neželjeni fizički dodiri, neželjeni spolni odnosi, seksualni komentari, seksualno podmićivanje, silovanje, genitalno sakaćenje, sodomija, razgolićavanje, prisiljavanje na masturbaciju ili gledanje masturbacije, neželjeno fotografiranje, incest, prisilni brak i prisilni pobačaj.

Materijalno, ekonomsko ili financijsko nasilje se odnosi na upotrebu novčanih resursa ili drugih sredstava osobe starije životne dobi na nepošten način ili za vlastitu dobrobit, a bez pristanka osobe čija se sredstva koriste. U takvom odnosu počinitelj svjesno, manipulacijom, prevarom, laganjem ili prisilom koristi novac, vlasništvo ili imovinu žrtve, a s ciljem da uskrati materijalno vlasništvo žrtvi. Ono uključuje oštećenje imovine, prisilno oduzimanje imovine, uskraćivanje novca, opravdavanje trošenja novca, zabranu zaposlenja, zabranu samostalnog korištenja imovine, potpisivanje dokumenata bez pristanka žrtve, otvaranje pošte, krivotvorenje, krađu, prodaju imovine bez znanja žrtve, nevraćanje novca.

Duhovno zlostavljanje se odnosi na korištenje vjere i duhovnosti starije osobe, odnosno kada nasilnik iskorištava, manipulira i kontrolira žrtvu ismijavanjem i nepoštivanjem njezinih vjerovanja i duhovnosti (Rusac, 2006). Ono se odnosi na ismijavanje vjerovanja, nepoštivanja duhovnosti i tradicije, manipuliranje i iskorištavanje korištenjem vjerovanja, kontroliranje starije osobe u vezi njene duhovnosti, zabranjivanje poštivanja vjerskih tradicija.

Zanemarivanje se odnosi na nepružanje potrebne njege i osnovnih uvjeta života osobama starije životne dobi, odnosno ignoriranje i ne zadovoljavanje njihovih potreba koje rezultira patnjom osoba starije životne dobi. Može se odnositi na uskraćivanje hrane ili pića osobi, ne pružanje njege, ne davanje lijekova, ne pružanje nadzora ukoliko osoba ne može biti sama.

Osobe mogu biti zlostavljane od strane supružnika, djece, rodbine, skrbnika ili institucija koje za njih skrbe. Prema Žilić i Janković (2016) agresija i nasilje spadaju u socijalne pojave koje su uzročno – posljedično povezane s brojnim sociopatološkim pojavama kao što su socijalne bolesti koje uključuju somatske, duševne ili psihosomatske bolesti, zatim individualne i društvene dezorganizacije i disfunkcije u predbračnim, izvanbračnim i bračnim zajednicama, široj obitelji, školi, duhovnim institucijama te užom i širom socijalnom zajednicom u kojoj se nalaze. Tu spadaju i sociopatološke pojave kao što su pušenje, drogiranje, alkoholizam, agresija u smislu destrukcije, ubojstva i samoubojstva te kriminalitet. S obzirom da postoji puno različitih ovisnosti, kao što su ovisnost o alkoholu, drogi, pušenju i ostalo, Bradshaw (1999) navodi da se i nasilje može objasniti kroz sliku ovisnosti. Žrtva postaje ovisna o osobi koja ju zlostavlja, vezuje se na tu osobu te se osjeća bespomoćno, a s druge strane nasilnik postane ovisan o moći koju ima nad žrtvom te se nasilje konstantno ponavlja. Autori Žilić i Janković (2016) zaključuju kako ovisi na koji način osoba doživljava neko ponašanje prema sebi tako to ponašanje može ili ne mora imati

karakteristiku nasilja. Što znači da osoba može doživjeti nasilnika kao osobu koja je u određenim problemima, nesretnu osobu koja treba pomoć ili ima lošu narav te zbog toga ne doživjeti agresiju, nasilje ili zlostavljanje. Ono što se najčešće događa je da obitelj ili žrtva štite nasilnika, opravdavaju ga, sakrivaju ono što im on čini, jer ne žele da drugi saznaju da imaju problema ili ne žele da se misli da je član njihove obitelji loša osoba. Kao problem se javlja to što je teško dobiti točne podatke o rasprostranjenosti nasilja, a do toga najviše dolazi zbog razlika koje postoje u kulturnim normama među različitim društvima te zbog toga što se nasilje prikriva zbog obiteljske tradicije međusobnog poštivanja.

U Kaznenom zakonu (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18) je određeno ukoliko netko tjelesno ozlijedi ili naruši zdravlje druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju do jedne godine, a tko to djelo počini iz mržnje prema bliskoj osobi ili osobi u ranjivoj dobi (djeca, osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi, trudnice) kaznit će se kaznom zatvora do tri godine. Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17) žrtva nasilja je osoba koja zbog počinjenja nasilja trpi bilo kakve fizičke ili psihičke posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih ljudskih prava i sloboda, a osobom starije životne dobi se smatra osoba koja ima 65 i više godina života. Prema navedenom zakonu određene su kazne za počinitelja nasilja. Tko počini bilo kakvo nasilje navedeno ovim Zakonom kazna može biti novčana, u iznosu od minimalno 1000 kuna ili kazna zatvora u trajanju do 90 dana. Ukoliko se nasilje počini pred djetetom, osobom s invaliditetom ili osobom starije životne dobi novčana kazna koja se određuje je najmanje 6000 kuna ili kazna zatvora od najmanje 30 dana. Ako je nasilje počinjeno na štetu djeteta, osobe s invaliditetom ili osobom starije životne dobi, novčana kazna za počinitelja nasilja može iznositi najmanje 10 000 kuna ili se kažnjava zatvorskom kaznom od najmanje 45 dana.

Kako navode Zloković i Čekolj (2018) vrlo je bitna i potrebna edukacija djelatnika u institucijama, ali i šire javnosti o oblicima obiteljskog nasilja da bi ga se moglo lakše prepoznati, odrediti njegove uzroke i samim time ublažiti posljedice nasilja. U edukaciji bi trebale sudjelovati i surađivati razne institucije kako bi šira javnost mogla prepoznati nasilje, naučiti na koje načine se ono manifestira, ali i kako bi se nasilje u obitelji moglo prevenirati.

Veliki je problem što je današnje društvo sve manje empatično i nasilje je postalo normalna pojava te ga se shvaća kao dio svakodnevice, a s druge strane postoje i veliki propusti u policijskom postupanju gdje dolazi do nemara i do neznanja te je većina sklona određenoj rutini dok je za

ovakve slučajeve bitan individualan pristup. Ono što je također bitno za proces kriminalističkog istraživanja je sudjelovanje stručnih osoba kojih ima vrlo malo, često su nedostupne ili ih je nemoguće platiti. S druge strane događa se da policijski službenici koji interveniraju u ovakvim slučajevima nemaju dovoljno stručnog znanja, a nisu niti motivirani za stjecanje istog (Odak, 2016).

Definiranje nasilja nad ženama

Za potrebe ovog rada bitno je definirati i nasilje nad ženama koje „uključuje bilo koji čin rodno uvjetovanog nasilja; slično zločinu iz mržnje; definirano je kao nasilje usmjereno prema određenoj skupini koja se razlikuje po spolu.“ (<http://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/>). Ono je prisutno u svim kulturama te može biti posljedica tradicionalnog viđenja žena kao vlasništvo muškaraca. Žilić i Janković (2016) navode da Deklaracija UN-a o eliminaciji nasilja nad ženama deklarira tu vrstu nasilja kao bilo kakav čin koji je uvjetovan spolom ili rodom, a koji kao posljedicu ima fizičku, seksualnu ili psihološku štetu ili patnju žene, uključujući prijetnje, prisilu ili samovoljno ograničavanje slobode bez obzira je li to u privatnom ili javnom životu. Bitno je naglasiti da su žene izložene zlostavljanju bez obzira na socijalni položaj, etničku ili religioznu pripadnost, a nasilnici dolaze iz svih društvenih slojeva, etničkih grupa ili vjerskih opredjeljenja. Zloković i Čekolj (2018) navode kako su ispitanici u njihovom istraživanju naveli da bi se trebalo raditi na edukaciji žena, a s ciljem osnaživanja za napuštanje nasilnika, povećanja njihovog samopouzdanja te edukacija žena o njihovim pravima i mogućnostima.

Istraživanja o nasilju nad osobama starije životne dobi

Žilić i Janković (2016) u svom radu navode podatke iz različitih istraživanja te spominju kako je Vijeće Europe 1991. godine pokrenulo sustavno istraživanje nasilja nad osobama starije životne dobi u 21 zemlji Europe, a rezultati koje su dobili pokazali su da je 8% starijih osoba izloženo nasilju u obitelji. Navode da su članovi obitelji počinitelji nasilja u 90% slučajeva, žene su najčešće počinitelji psihičkog nasilja, a muškarci počinitelji fizičkog nasilja te se pretpostavlja da je 4 – 6% roditelja starije životne dobi izloženo obiteljskom nasilju. Prema istraživanjima koja oni navode različiti faktori koji pridonose nasilju nad starijima su kognitivno oštećenje, njegovateljski stres, funkcionalna nesposobnost, ovisnosti, siromaštvo, psihopatologija nasilnika i slaba socijalna mreža. U radu se navodi da se postotak zlostavljanih osoba starije životne dobi u Australiji kreće

od 1 – 4%, u SAD – u i Kanadi se taj broj kreće oko 5%, u Finskoj i Švedskoj 17% te u Francuskoj 20%.

Rusac (2009) je provela istraživanje koje se bavilo utvrđivanjem oblika nasilja nad starijim osobama u obitelji, dobivanjem uvida u oblike nasilja koje doživljavaju s obzirom na sociodemografska obilježja te ispitivanjem percepcije starijih osoba o prijavljivanju nasilja. Uzorak je obuhvaćao 1 000 osoba starijih od 65 godina izabranih slučajnim odabirom, a koje žive na području grada Zagreba. Ispitivanje se provelo putem upitnika koji je uključivao podatke u vezi psihičkog, tjelesnog, materijalnog i seksualnog nasilja. Rezultati istraživanja su pokazali da osobe starije životne dobi najčešće doživljavaju psihičko nasilje u obitelji dok je kod fizičkog nasilja dobiven podatak kako manji broj starijih osoba ima iskustva s tom vrstom nasilja. Seksualno nasilje se skoro uopće ne pojavljuje što se može objasniti time da žrtve tu vrstu nasilja ne interpretiraju kao nasilje već kao to da su seksualni odnosi bračna dužnost. Žene prema ovom istraživanju trpe više psihičko i fizičko nasilje dok muškarci više trpe ekonomsko nasilje. Starije osobe koje nemaju završenu školu ili koje imaju niži obrazovni status su više izložene psihičkom, tjelesnom i materijalnom nasilju. Dobiven je rezultat da starije osobe koje su materijalno ovisne o svojoj djeci češće doživljavaju psihičko i tjelesno nasilje te da ispitanici s nižom mirovinom također doživljavaju više psihičkog nasilja. Ono što se naglašava u ovom istraživanju je da nasilje nad starijim osobama predstavlja vrlo delikatnu temu te postoji niz faktora koji utječu na iskaze ispitanika, kao na primjer strah, nelagoda, zaštita osobe koja je počinila nasilje nad njima, osjećaj krivnje.

Navodi se da je na razini međunarodnih istraživanja, britansko nacionalno istraživanje pokazalo da su osobe starije životne dobi najčešće izložene psihičkom nasilju. Njihovo istraživanje je pokazalo da je 5% osoba starije životne dobi verbalno zlostavljano, 2% njih je tjelesno zlostavljano, a 2% materijalno zlostavljano od strane obitelji. Neka od navedenih istraživanja u radu autorice Rusac (2009) su pokazala da je načešći oblik zlostavljanja tjelesno zlostavljanje, kronična verbalna agresija i zanemarivanje. Istraživanje provedeno u Koreji je pokazalo da je 4,2% starijih osoba doživjelo psihičko zlostavljanje, verbalno nasilje 3,6%, materijalno nasilje 4,1%, 1,9% osoba je doživjelo fizičko nasilje, a zanemarivanje 2,4% osoba starije životne dobi. Fisher i Reagan (2006, prema Rusac, 2009) su zaključile da je psihičko nasilje gotovo uvijek u pozadini

svakog drugog nasilnog ponašanja i da je obično prisutna istovremena izloženost starijih osoba različitim vrstama nasilja.

Rusac (2011) u istraživanju o funkcionalnoj sposobnosti osoba starije životne dobi u kojem je sudjelovalo 1 000 osoba s područja grada Zagreba starijih od 65 godina opisuje kako muškarci koji su starije životne dobi su funkcionalno sposobniji od žena starije dobi. Objašnjava da je to zbog toga što žene imaju više uloga i poslova koje obavljaju, a kojima se nastavljaju baviti i nakon odlaska u mirovinu te se one stoga više i brže „troše“ nego muškarci. Radašević (2003, prema Rusac, 2011) navodi da postotak muškaraca koji su funkcionalno onesposobljeni u odnosu na ukupni broj muškaraca u Hrvatskoj iznosi 11,51%, a kod žena taj udio iznosi 7,97%. Istraživanjem su dobiveni podaci kako u funkcionalnoj sposobnosti s obzirom na dob ispitanika postoji statistički značajna razlika te ona opada s porastom dobi. Rezultati koji uključuju bračni status pokazuju da razvedene osobe iskazuju veću funkcionalnu sposobnost, a samci (udovci, udovice i nevjenčani) pokazuju lošiju funkcionalnu sposobnost. Osobe koje imaju niži obrazovni status iskazuju lošiju funkcionalnu sposobnost, a starije osobe sa višim obrazovnim statusom izražavaju bolju funkcionalnu sposobnost. Zatim, materijalno neovisne osobe pokazuju bolju funkcionalnu sposobnost za razliku od onih osoba koje su materijalno ovisne o bližnjima. Autorica Rusac navodi da postoji niska statistički značajna povezanost između funkcionalne sposobnosti i izloženosti psihičkom nasilju. Prema tome osobe koje su lošije funkcionalne sposobnosti su više izložene psihičkom nasilju. Kao zaključak autorica iznosi da osobe starije životne dobi koje imaju lošiju funkcionalnu sposobnost trebaju više pomoći od svojih bližnjih, a to može dovesti do frustracije i stresa što rezultira povećanim rizikom za psihičko nasilje.

3. ISTRAŽIVANJE

Metodologija istraživanja

Problem istraživanja

Problem obiteljskog nasilja je sve više prisutan diljem svijeta te se o njemu počinje sve više istraživati i govoriti. Ono se odnosi na bilo koji oblik nasilja u obitelji kojim počinitelj ugrožava žrtvu ili njome manipulira. Podaci Ministarstva unutarnjih poslova pokazuju da je kazneno djelo nasilja u obitelji bilo u porastu od 2015. do 2017. godine te da su 2017. godine podnesene 552 prijave za tu vrstu kaznenog djela. Oštećeno je ukupno 554 osoba (464 žene i 90 muškaraca), a najčešće su to bile osobe u dobi između 30 i 40 godina. Što se tiče počinitelja kaznenog djela nasilja u obitelji identificirano je njih 94 od kojih je 90 muškaraca i 4 žene (Križan, 2018). U sklopu projekta „Lady“ provedeno je istraživanje o nasilju nad starijim ženama. Rezultati tog istraživanja predstavljeni su u sklopu znanstveno stručne konferencije krajem 2018. godine na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Navedeno je da statistika pokazuje kako se u 30% slučajeva ubojstava starijih osoba povezuje sa zlostavljanjem te da su u 90% slučajeva zlostavljanja osoba starije životne dobi počinitelji članovi njihovih obitelji. Ističe se da će svaka četvrta ili peta osoba starije životne dobi u Republici Hrvatskoj doživjeti neki od oblika nasilja (https://voxfeminae.net/pravednost/nasilje-nad-starijim-zenama/?fbclid=IwAR3RXORxYGS_2rKgZ7JKkmnd9Vjm2oOsNW_iZZ2ZhxHWSzkFq_gxIJBy7u8). Primarna prevencija nasilja je otežana zbog različitih okolnosti i uzroka pojave nasilja no jedan od učestalih uzroka nasilja mogu biti dugotrajno loši odnosi u obitelji koji se mogu prenositi generacijski kao neželjeni modeli ponašanja.

U ovom radu se analizom slučaja prikazuju neki od aspekata odnosa u obitelji koji utječu na pojavu nasilja koje se vrši nad osobom starije životne dobi. Kroz intevju je prikazano na koji način žrtva nasilja funkcionira sa svojim ukućanima te kakvi su njihovi međusobni odnosi.

Ciljevi istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj ovog rada je prikazati slučaj osobe starije životne dobi koja proživljava iskustvo zlostavljanja u obitelji te je u svrhu toga postavljeno temeljno istraživačko pitanje koje glasi: Tko su osobe koje

vrše nasilje nad ispitanicom te koje oblike nasilja ispitanica najčešće trpi. Uz temeljno istraživačko pitanje postavljeni su i sljedeći zadaci istraživanja:

- Podignuti svijest društva o važnosti zaštite osoba starije životne dobi od nasilja
- Ispitati učestalost pojave različitih oblika nasilja
- Ispitati čimbenike koji održavaju prisutnost nasilja
- Ispitati koji se obrasci ponašanja pojavljuju prije početka nasilja kod počinitelja nasilja
- Ispitati koji se obrasci ponašanja pojavljuju prije početka nasilja kod žrtve nasilja
- Ispitati koji se obrasci ponašanja pojavljuju nakon počinjenog nasilja kod žrtve
- Ispitati koji se obrasci ponašanja pojavljuju nakon počinjenog nasilja kod počinitelja nasilja
- Ispitati koji su okidači za pojavu nasilja
- Ispitati koje su posljedice nasilja za žrtvu

Prema navedenom temeljnom istraživačkom pitanju i specifičnim ciljevima istraživanja napravljen je protokol intervjua (Prilog 1).

Metode i postupci prikupljanja podataka

Za ostvarivanje ciljeva ovog istraživanja koristio se kvalitativan istraživački pristup, a kao istraživačka metoda odabrana je metoda slučaja.

Metoda slučaja je metoda kojom se predmet, a to je pojedinac ili neka društvena zajednica pokušava zahvatiti u cjelini, odnosno metoda kojom se podaci sređuju i iskazuju s ciljem da se očuva jedinstveni karakter određenog predmeta. Navodi se da ona ima niz istraživačkih postupaka kojima je cilj riješiti problem nekog jediničnog sustava, a taj sustav može činiti pojedinac, obitelj, socijalna skupina, organizacija ili neki njezin dio te politička zajednica (Biličić, 2005). Prema Yin (2007) studija slučaja je empirijsko istraživanje koje proučava suvremeni fenomen unutar njegovog stvarnog životnog konteksta, a posebice u slučaju kad granice između fenomena i konteksta nisu očite. „*Metodom slučaja dobivaju se detaljni opisi predmeta ili činjenice o predmetu kao cjelini*“ (Biličić, 2005, str. 226). Studija slučaja fokusira se na određeni problem ili jedinicu analize, a ne na cijeli sustav u svrhu da bi se određeni problem mogao istražiti u dubinu odnosno da bi se mogla razumijeti srž problema. Baxter i Jack (2008) navode da metoda slučaja omogućuje istraživaču odgovoriti na pitanja „kako“ i „zašto“ uzimajući u obzir kako na fenomen

koji se istražuje utječe kontekst u kojem se nalazi, a s druge strane daje istraživaču priliku da prikupi podatke iz različitih izvora kako bi ih mogao usporediti sa slučajem koji proučava. Prema Rosić i Zloković (2002) metoda slučaja omogućava otklanjanje ili minimaliziranje promatranog problema.

Podaci potrebni za navedeno istraživanje prikupili su se proučavanjem literature i polustrukturiranim intervjuom. Prema Barribal i While (1994) polustrukturirani intervju je prikladan za istraživanje percepcije i mišljenja ispitanika o složenim odnosno kompleksnim i ponekad osjetljivim problemima te omogućava istraživaču da sazna više informacija i bolja ili dublja objašnjenja odgovora. „*Polustrukturirani intervju je fleksibilniji od strukturiranog intervjuja u smislu da ne koristi set strogo formuliranih pitanja koja se tijekom svakog intervjuja postavljaju istim riječima. U ovoj vrsti intervjuja pitanja se također unaprijed pripremaju, ali u formi tema za razgovor*“ (Žentil Barić, 2016, str. 29).

Instrument ovog istraživanja je činio polustrukturirani protokol intervjuja koji je izrađen za potrebe ovog intervjuja. Protokol intervjuja se sastojao od 64 pitanja koja se mogu podijeliti u više tematskih skupina. U prvom dijelu protokola nalaze se pitanja o samoprocjeni odnosa ispitanice s ostalim ukućanima. Nakon toga slijede pitanja koja se odnose na pojavu verbalnog nasilja i koliko često se ispitanica suočava s tim oblikom nasilja te pitanja o pojavi psihičkog nasilja. U nastavku su pitanja o materijalnim prilikama te pitanja o financijskom odnosno materijalnom nasilju. Nakon toga slijede pitanja o fizičkom i seksualnom zlostavljanju te pitanja o duhovnom nasilju. Na kraju protokola intervjuja se nalaze pitanja o slobodi kretanja ispitanice te završna pitanja o spremnosti prijave nasilnika nadležnim institucijama.

Uzorak istraživanja i opis sudionice istraživanja

Kako se radi o analizi slučaja, u ovom istraživanju uzorak čini samo jedna osoba. Ona je prigodan uzorak analize i potrebni podaci za ostvarivanje ciljeva ovog rada ostvareni su prema navedenoj metodi i postupcima.

Opis sudionice istraživanja

U istraživanju je sudjelovala osoba ženskog spola u dobi od 69 godina¹, a odabrana je temeljem poznanstva. Ispitanica je u braku 48 godina te je majka dvoje djece (sinovi). U obitelji su doživjeli tragediju kada su prije 15 godina izgubili mlađeg sina. Ispitanica živi u ruralnom području, u zajedničkom domaćinstvu sa suprugom, sinom i snahom. Ima završenu srednju srednju ugostiteljsku školu, smjer konobar, a radila je kao konobarica u hotelu, motelu i obiteljskom restoranu te kao trgovkinja u trgovačkom poduzeću. Nakon 24 godine radnog iskustva otišla je u invalidsku mirovinu zbog ozlijede na radu te joj mirovina iznosi 2000 kuna.

¹ Prema World Report on Violence and Health (WHO, 2002) osobe starije životne dobi su one osobe koje imaju 60 ili 65 godina starosti, ovisno o zemlji u kojoj žive.

Rezultati istraživanja i rasprava

S ispitanicom je najprije napravljen uvodni odnosno informativni razgovor u kojem se ispitanici objasnio kako je sudjelovanje u ovom istraživanju dobrovoljno i anonimno te da se njezini osobni podaci neće nigdje spominjati niti će se ono što ona kaže moći povezati sa njom. Tijekom tog razgovora ispitanica je objasnila s kime živi, koliko godina je u braku, koliko djece ima, što je po zanimanju, koje poslove je radila te kakve su joj materijalne prilike. Ispitanica se ukratko osvrnula na probleme u svojoj obitelji te je time stečen prvi uvid u situaciju u kojoj se ona nalazi te sa kakvim nasiljem se suočava.

Nakon prvog razgovora tijekom kojeg je bila upoznata s cijelim tijekom ove studije slučaja, ispitanica je pristala dati intervju te je pristala da se intervju snima. Na dan kada je provedba intervju s ispitanicom bila dogovorena zamolila je da se provedba intervju pomakne na neki drugi dan. Ispitanica je nekoliko puta odgađala provedbu intervju uz objašnjenje da se boji da će netko od njezinih ukućana saznati što ona radi ili da će je netko prepoznati tijekom čitanja ovoga rada. Nakon nekoliko neuspješnih razgovora s njom ispitanica je na kraju pristala dati intervju ukoliko se taj intervju neće snimati. S obzirom da je teško pronaći ispitanika koji bi svjedočio o temi nasilja nad starijima, pristala sam na njezin uvjet kako bih zadržala ispitanicu te kako bi ona lakše odgovorila na pitanja u intervjuu i ispričala svoju priču.

Na dan provedbe intervju ispitanica je bila vrlo anksiozna, na početku joj je bilo vrlo teško pričati i opustiti se. Još sam jednom popričala s njom u vezi zaštite njezinih podataka te joj objasnila kako se u ovom radu u niti jednom trenutku ne koristi niti jedan podatak koji bi se mogao povezati s njom. Nakon kratkog razgovora o temama nevezanim za temu intervju ispitanica se opustila te je bila spremna dati intervju. Tijekom intervju ispitanica je pokazivala nervozu te su joj neka pitanja izazivala nelagodu, ali je odgovorila na sva postavljena pitanja iako joj nije bilo lako dati sve odgovore.

Prema protokolu intervju (Prilog 1) ispitanici su na početku postavljena pitanja o samoprocjeni odnosa ispitanice s ostalim ukućanima. Prema tome je prvo pitanje glasilo „*Kako procjenjujete odnose sa ukućanima?*“ na što je ispitanica odgovorila „*Nema tu previše sreće, niti povezanosti, sve izgledao kao da smo stranci i kao da ne živimo 50 godina zajedno. Mi u kući nikada ne pričamo o nekim zajedničkim temama ili da razgovorom rješavamo neke probleme. Kada do razgovora*

dođe to je najčešće vikanje i psovke ili mučna šutnja. Sa sinom i snahom se ne viđam puno, jer jako puno izbivaju iz kuće, a kada se i vidimo ne pričamo baš.“

U slijedećem pitanju „Kakav je Vaš odnos sa suprugom?“ ispitanica navodi „Ne mogu reći da imamo nekakav odnos. Imali smo zajedno djecu, podizali ih, ali u svemu tome je bilo jako malo ljubavi između nas dvoje. On je volio druge žene, imao je ljubavnicu još kad su nam djeca mala bila. I sad ponovno ima ljubavnicu s kojom provodi jako puno vremena i nije ga briga što to svi znaju. Nakon smrti mlađeg sina se sve činilo kao da ide bolje, u našem braku i komunikaciji, ali to je bilo samo privremeno. Jednom sam slučajno čula da je rekao da on voli sve žene i da voli biti uz njih, posebno kada trebaju pomoć i kad su ranjive. Ja mislim da je on bolestan i da ima poremećaj ličnosti i znam mu reći da mora ići psihijatru, jer nije normalan, ali nakon toga dođe do velike svađe koja traje danima.“. U sklopu ovog odgovora ispitanici se postavilo pitanje „Na koji način komunicirate?“ na što je ona odogovorila „Pa on i ja malo komuniciramo, zapravo pričamo samo kad njemu nešto treba, onda on govori daj mi ovo, daj mi ono, namaži mi leđa, daj mi tablete... Ja nemam volje svađati se pa napravim sve kako on traži. On stalno nešto psuje, često kune mene i Boga i svašta nešto govori, a ja samo ušutim i mislim si svoje. Ne obadiram ja njega. Uostalom suprug i ja već godinama spavamo u odvojenim sobama. Ja spavam u spavaćoj sobi, a on u dnevnoj sobi na kauču.“ Na ovaj odgovor nadovezuje se pitanje „Koliko dugo spavate tako odvojeno?“ na koje je odgovor glasio „Od kad je on imao svoju prvu ljubavnicu koju je javno pokazivo, to je nekih 30-ak godina.“

U slijedećem pitanju se ispitanicu pitalo da opiše svoj odnos sa sinom na što je odgovorila „Dobar, on stalno radi, samo dođe popodne u kuću kad zatvori kafić na par sati onda dođe da pojede i odmori. Ako ja nešto trebam zovnem ga pa dođe. On mi je ostao jedini, imali smo još mlađeg sina, ali je poginuo u nesreći prije, sad će evo bit 15 godina za par dana.“

Na pitanje „Kakav odnos imate sa Vašom snahom?“ ispitanica navodi „Solidan, ništa specijalno, oni su mladi, imaju svoj život, ja se ne miješam tu, sretna sam da je sin našao nekoga tko ga voli. Ona ujutro dugo spava, onda ode dolje kod njega u kafić pa tamo sjedi, nešto mu i pomogne, onda dođu u kuću popodne jesti i spavati. Onda sin ide opet u kafić, ona ostane spavati pa se navečer spusti opet u kafić. Malo mi bude žao što ona njemu više ne pomaže, ali vole se i on to tako pusti, a ja se neću miješati.“

Prvi dio pitanja o odnosu ispitanice s ukućanima završio se pitanjem „*Jeste li zadovoljni svojim odnosom sa ukućanima?*“ na što je odgovorila „*Nisam, jer su naši odnosi jako loši i vjerujem da bi moglo biti bolje kad bi se ostatak mojih ukućana potrudio da bolje funkcioniramo, ali znam da ne može biti bolje od ovoga, jer nikome nije stalo, osim mene.*“ i pitanjem „*Imate li osjećaj da Vaši ukućani brinu o Vama?*“ na koje je ispitanica vrlo kratko odgovorila „*Brinu.*“ Te je to pitanje povuklo novo „*Na koji način?*“ na što je ispitanica odgovorila „*Pa oni odu u trgovinu, odvezu me sinu na groblje ponekad, odvezu me do bolnice i tako.*“

Već se prvim pitanjem pokazalo da je komunikacija između ispitanice i supruga značajno narušena, a može se zaključiti da ni situacija s ostalim ukućanima nije zadovoljavajuća. Posebno je istaknuta dimenzija da ispitanica i suprug žive već pola stoljeća zajedno, a da bliskosti zapravo nema.

Slijedeća pitanja u protokolu intervjua se odnose na pojavu verbalnog nasilja te koliko često se ono događa. Prvo pitanje koje je postavljeno je „*Podižu li ukućani na Vas glas ili viču na Vas bez razloga?*“ na što je ispitanica odgovorila „*A muž najviše viče. Zna, on voli popit pa onda dođe u kuću pijan pa se dere bez razloga, a ja samo šutim. Već sam navikla na njegove ispade, samo je ružno za čuti, jer govori ružne stvari.*“ Pitanje koje se vezalo na ovaj odgovor bilo je „*Možete li mi reći što govori?*“ a odgovor je glasio „*Kune sve živo oko sebe, samo zato jer zna da to meni smeta. Onda viče na mene ako idem nekud, govori protiv moje obitelji pa viče zbog njih na mene. Isto zna vikati na mene kad čuje da sam rekla nešto o njegovoj ljubavnici, onda mi zna svašta reći i prijetiti mi. I kad čuje da ja pomažem nekome tko je u potrebi onda mi zna isto svašta ružno reći, ali sam ja sretna kad pomognem bez obzira na njegove riječi koje trpim.*“ Ispitanici je postavljeno pitanje koliko često se to događa na što je ona odgovorila „*Svaki dan on meni tako nešto ružno kaže, al ja sam navikla pa ne obadiram.*“

Slijedeće pitanje koje je postavljeno, a koje se tiče verbalnog nasilja je „*Govori li Vam tko prostote ili psuje na Vas?*“ ispitanica je objasnila „*Muž svaki dan psuje i izgovara gnjusne riječi, kune Boga i Crkvu pa mi se ruga, jer sam vjernica i jer idem u crkvu. I čim ja nešto napravim krivo ili mu kažem nešto on odmah na mene psuje i ponižava me. Ne bih voljela na glas ponavljati te gnjusne riječi koje slušam od njega.*“ te je na pitanje „*Koliko često se to događa?*“ rekla „*Skoro svaki dan, tu i tamo se dogodi čudo pa da je mir jedan dan.*“

Na pitanje „Događa li se ponekad da ukućani ne razgovaraju s Vama?“ ispitanica je odgovorila „Znalo se par puta dogoditi da muž ne priča sa mnom.“, a na pitanje da objasni u kojim situacijama se to događa je navela „Pa svašta bude, ponekad se zna naljutiti na moje kuhanje pa me prvo opsuje, a onda šuti 2-3 dana i ne želi jesti. Ili ako on mene dugo maltretira pa mu ja dobacim nešto, jer ne mogu uvijek samo šutiti, onda mi isto tako svašta kaže pa ušuti i ne priča dan ili dva. Dolazi u kuću jesti i spavati i to je to.“ Nakon toga je na pitanje „Koliko često se to događa?“ objasnila „To je rijetko, možda jednom u par mjeseci.“

Slijedeće pitanje koje je postavljeno je „Prijeti li Vam tko od Vaših ukućana?“ na koje je ispitanica odgovorila „Isto muž kad se jako naljuti, to kad baš dirnem u nešto što je njemu važno, ko na primjer njegova ljubavnica ili njezine unuke. Ali prijeti on i snahi nekad.“, a na pitanje „Na koji način Vam prijeti?“ je objasnila „Svašta on kaže, da će me ubiti, da će me zadaviti, da će me potjerati iz kuće. To Vam je ono: pas koji laje, ne grize.“ Na pitanje o učestalosti ponavljanja toga kaže „A to ovisi, nekad bude često, a nekad bude mirno par mjeseci. Ovisi kad njega uhvati žuta minuta.“

Prema odgovorima koje je ispitanica dala može se zaključiti kako svakodnevno trpi verbalno nasilje od strane supruga. Ono što je zabrinjavajuće je što ispitanica trpi i prijetnje koje su vrlo ozbiljne i opasne. Iako navodi da se ne boji svog supruga u njoj se vidi nemir kada priča o tome.

Nakon pitanja koja su se odnosila na verbalno nasilje ispitanici su postavljena pitanja koja se povezuju s psihičkim nasiljem. Postavljeno je pitanje „Zastrašuje li Vas tko od ukućana?“ na što je ona odgovorila „Ne, nisam ja ni strašljiva, nemam se koga bojat osim dragog Boga.“

Slijedeće pitanje bilo je „Okrivljavaju li Vas kada Vaši ukućani?“ na što ispitanica navodi „Evo iskreno, ja sam u našoj kući uvijek kriva za sve.“

Ispitanici je postavljeno pitanje „Imate li ideju koji su razlozi da to čine?“ na što je odgovorila „A muž to čini, jer bi htio dovesti ljubavnicu u našu kuću i zato jer je slab i vjerujem da je pomalo svjestan da je on kriv isto pa tu krivnju još dodatno prebacuje na mene. A sin to zna činiti jer mu se ne da slušati svađa i jer bi volio na neki način mene zaštititi.“ Ovaj odgovor je uputio na slijedeće pitanje koje glasi „Kada to čine, navode li razloge zbog kojih Vas okrivljavaju?“ te je ispitanica objasnila „Muž me okrivljava da nam je sin poginuo jer sam mu ja uvijek sve dozvoljavala, a to nije istina, jer mog supruga nikad nije bilo kod kuće i ni ne zna na koji način sam ja odgajala našu djecu. Krivi me i kad ja drugima dajem hranu, onima koji su gladni ili kad

nekome dam koju kunu, a kad on nosi našu hranu i sinov novac svojoj ljubavnici onda je to u redu. On bi želio da se mi iselimo iz kuće da bi on mogao živjeti sa svojom ljubavnicom u našoj kući.“

Na pitanje *„Okrivljavaju li Vas ostali ukućani?“* ispitanica je navela *„Sin i snaha me znaju mene kriviti zato što se muž i ja svađamo i što se ja ne želim rastat od muža i otić iz kuće. Njima nije stalo do toga da ja odem iz kuće, nego da se pobrinem za sebe i da se maknem od muža i problema koje imam s njim.“* Na pitanje o učestalosti ponavljanja okrivljavanja navodi *„Ako je situacija u kući loša onda je to svakodnevno, a kada je malo mirnije onda je to rjeđe.“*

Slijedeće pitanje koje je ispitanici postavljeno je *„Ismijava li Vas tko od ukućana?“*, a ispitanica je navela *„Ne baš, više se ja njima ismijavam, ali onako po tiho, u sebi, da oni ne znaju. To mi je jedini ispušni ventil i to me spašava da ostanem prisebna u svim problemima.“*

Posljednje pitanje koje se tiče psihičkog nasilja bilo je *„Vrijeđaju li Vas ukućani?“*. Ispitanica je rekla *„Muž mi zna reći da sam glupa i blesava, da me svi iskorištavaju, da sam majmunica i tako.“* te na pitanje *„Koliko često se to događa?“* je navela *„Često, svaki tjedan.“*

Ispitanica se često suočava s krivnjom koja joj se nabacuje od strane ukućana na koju je ona već i navikla pa je razvila obrazac ponašanja zbog kojeg prihvaća krivnju te ju unaprijed sama sebi nameće.

U slijedećoj grupi pitanja bilo je riječi o financijskom, odnosno materijalnom nasilju. Prvo pitanje koje je postavljeno je *„Kakve su Vaše materijalne prilike?“* na što je ispitanica odgovorila *„Mirovina je mala, 2000 kuna, ali za moje potrebe je dovoljna.“*

Na slijedeće pitanje *„Podižete li svoju mirovinu osobno?“* odgovor je bio *„Ne, sin podiže.“* S obzirom na prethodni odgovor postavljeno je pitanje *„Kako to da sin podiže Vašu mirovinu?“* te je ispitanica objasnila *„Kad je mlađi sin poginuo ja sam se zatvorila u kuću, bilo mi je teško izlaziti van, jer je ovo mali grad i onda te ljudi čudno gledaju i stalno nešto pitaju, a ja nisam imala volje pričati. Zbog toga sam dala punomoć sinu, tako da on može podići moju mirovinu, da ja ne moram izlaziti van.“*

Na pitanje *„Trošite li Vašu mirovinu kako Vi želite?“* je ispitanica odgovorila *„Pa sin kad to podigne onda on to sebi ostavi pa ga ja onda molim da mi kupi cigarete i tako neke stvari ili ga pitam kad mi treba novaca da mi da.“* Taj odgovor je potaknuo na slijedeće pitanje *„Dolazi li do*

problema kad ga pitate da Vam nešto kupi ili da Vam da novac?“ na što je ona navela „Zna biti problem kad ga pitam za cigarete, onda se zna ljutiti jer ne voli da pušim. Onda se znamo nekad posvađati, ali mi uvijek donese. A ovako neke stvari, na primjer ako želim nekome poklon kupiti onda pitam da mi da 500 kuna. Onda oni ne znaju što ja kupujem, jer mi inače ne bi baš dali. I kad trebam za crkvu, za milodare, onda pitam 200 kuna pa da imam da ne moram stalno pitati. Onda isto znaju nekad mi to zamjerati i stalno me pitaju zašto toliko novca dajem Crkvi jer njima to ne paše.“ Na ovaj odgovor se nadovezalo pitanje „Znači zapravo morate moliti da Vam daju novac?“ te je ispitanica odgovorila da tako najčešće bude.

Slijedeće pitanje koje je ispitanici postavljeno je „Uzima li tko od Vaših ukućana Vaš novac bez Vašeg dopuštenja?“ te je ispitanica odgovorila „Sin podiže moju mirovinu pa onda ja kad trebam dobijem neki novac, a on ostalo ostavi sebi. Ja mu pustim, što ću, meni toliko ni ne treba, a ne želim se svadati, jer samo njega imam još.“

Na pitanja: „Je li kada tko potpisivao dokumente umjesto Vas?“, „Je li tko otvarao Vašu poštu bez Vašeg znanja i dopuštenja?“ i „Je li tko od ukućana uništavao Vaše stvari?“ je ispitanica odgovorila negativno.

Zabrinjavajuće je što ispitanica mora praktički moliti za svoj novac i da se mora opravdavati kada troši novac koji je njezin, koji pripada njoj. Iako je navela kako ona sinu pusti da joj uzme novac, vidljivo je da joj se to ne sviđa, odnosno da je muči to što mora pitati da joj se novac daje i što ponekad mora lagati na što troši svoj novac. Svaka osoba bi trebala imati pravo na ono što joj pripada i ne bi se trebalo događati da mora moliti za ono što je njezino.

Slijedeća grupa pitanja se odnosi na fizičko nasilje. Na početna pitanja: *Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada ošamarario?*, *Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada udario?*, *Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada gušio?* i *Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada gađao nekim predmetom?* ispitanica je odgovorila negativno.

Na slijedeće pitanje „Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada vukao za kosu?“ odgovor je glasilo „Muž me nekoliko puta povukao za kosu kad je bio jako pijan, ali mu je poslije bilo žao.“ S obzirom na odgovor ispitanice postavljeno je pitanje „Rekao Vam je da mu je žao?“ te je ona objasnila „Nije, nikad se on ne ispričava, ali mu je kao bilo malo neugodno i izbjegavao me.“

Na pitanje „*Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada tresao/drmao?*“ ispitanica je odgovorila „*To se isto dogodilo par puta. Od strane muža. On kad popije onda nije ni svjestan što govori i što radi. Tek kasnije skuži što je napravio, ali kad više voli bocu nego nas.*“

Na posljednje pitanje u dijelu o fizičkom nasilju koje je glasilo „*Je li se dogodilo da Vam je netko od ukućana ikada savijao prste ili ruke?*“ je ispitanica odgovorila negativno.

Nekoliko puta se dogodilo da je ispitanicu suprug vukao za kosu te je nekoliko puta tresao. Kroz razgovor s ispitanicom se primjećuje kako ona brani i opravdava supruga zbog njegovih postupaka. Smatra da je suprugu žao što je to učinio, ali objašnjava da joj se on nije nikada ispričao. Ona ne želi da se njezinog supruga smatra lošim te prihvaća njegove postupke i želi ga zaštititi od osuda.

Slijedeća pitanja se odnose na seksualno nasilje. Postavljena su pitanja: „*Jeste li ikada doživjeli od ukućana da su Vas dodirivali protiv Vaše volje?*“ „*Jesu li kada imali neukusne komentare koji su Vam smetali?*“ „*Je li Vas kada tko prisiljavao na spolne kontakte i odnose?*“ te je ispitanica na sva postavljena pitanja o seksualnom nasilju odgovorila negativno, odnosno da je nikada nitko od ukućana nije seksualno uznemiravao niti na jedan način.

Iako se ispitanica suočava s puno vrsta nasilja, pozitivno je što se nije susrela i nije proživljavala seksualno nasilje u obitelji.

Nakon pitanja o seksualnom nasilju ispitanici su postavljena pitanja koja se odnose na duhovno zlostavljanje. Prvo pitanje koje joj je postavljeno je „*Biste li rekli da Vaši ukućani prihvaćaju Vašu vjeru?*“ na što je ona odgovorila „*Ja mislim da ne prihvaćaju.*“ Prema tome slijedeće postavljeno pitanje bilo je „*Kako se vidi da ju ne prihvaćaju?*“ te je ispitanica objasnila „*Zato što mi znaju reći da nek se ostavim Boga i Crkve, da tamo ide najveće smeće. To mi muž kaže i jako često psuje Boga i sve sveto, jer zna da to meni smeta i da me to boli. A i sin mi nekad kaže da ne moram baš svaki dan ići u crkvu i izazivati time supruga. Samo oni ne shvaćaju da ja s time što idem u crkvu ne izazivam, nego je to moja vjera i ja to volim. I to mi je jedini način da izađem iz kuće i među ljude.*“

Na pitanje „*Što rade ili Vam govore prema čemu vidite da je to ne prihvaćanje?*“ ispitanica je rekla „*Muž stalno psuje i više. Pogotvo kad vidi da molim, to ga jako razljuti. Ili kad ja slušam katolički radio, kad slušam pobožne pjesme ili kad bude neka molitva na radiju pa ja molim isto uz radio onda mi muž ili sin znaju ugasiti radio, jer njima to smeta.*“

Slijedeće pitanje koje joj je postavljeno je „*Jeste li ikada imali osjećaj da Vas netko od ukućana osuđuje jer prakticirate svoju vjeru?*“ te je odgovorila „*Ne znam, mislim da me više osuđuju zato jer vjerujem u Boga, a dogodila nam se velika tragedija. To što smo izgubili sina. Oni smatraju da ne bi smjela vjerovati u Boga, jer da Bog postoji onda ne bi dopustio da nam se dogodi takva tragedija.*“ Nadovezujući se na njezin odgovor postavljeno je pitanje „*Tako misli i Vaša snaha?*“ na koje je odgovorila „*Ne, ona vjeruje da sve u životu ima svoj razlog i da je dobro što vjerujem u Boga, jer me to čini jačom, ali zna i ona nekad prigovarati što često idem u crkvu i što se svaki dan molim.*“

Nakon toga postavljeno je pitanje „*Na koji način se vidi ili manifestira to da vas osuđuju?*“ na koje je ispitanica dala odgovor „*Znaju oni meni to reći. Kažu mi: kako možeš vjerovati u Boga kad nam je uzeo sina ili kada sin govori onda on kaže da mu je uzeo brata. Oni misle i kažu da ako ima Boga da bi onda Bog napravio da pravda bude zadovoljena za našeg sina i da se dokaže ko je kriv za njegovu smrt.*“

Na slijedeće pitanje „*Je li Vas ikada itko od ukućana ismijavao zbog prakticiranja Vaše vjere?*“ ispitanica je odgovorila „*To bude često, moj suprug to radi najčešće, sin rjeđe, za snahu ne znam, ona najčešće priča iza leđa.*“ Na ovaj odgovor nadovezalo se pitanje „*Zbog čega Vas ismijavaju?*“ koje je ona objasnila odgovorom „*Zbog toga što ja vjerujem u Boga, uvijek. Oni mi se smiju jer misle da vjerujem uzalud. Život nas nije mazio i oni su prestali vjerovati davno da sve ima razlog i da je Bog utjeha. Zbog toga znaju često od mene raditi budalu, smijati mi se i rugati kad ja na glas molim ili kada pričam o Bogu i svecima ili kad vide da napišem neku molitvu na papirić.*“

Ispitanici je postavljeno pitanje „*Brani li Vam tko da prakticirate svoju vjeru?*“ te je ona na to rekla „*Ne, to mi ne mogu zabraniti, to je moje pravo i ako ništa drugo uvijek imam svoju sobu gdje mogu po noći u miru moliti. Već godinama ne spavam baš po noći pa onda najviše molim, makar molim i preko dana, kad nikog nema u kući, a onda mogu slušati i katolički radio bez da netko više na mene.*“

Slijedeće pitanje bilo je „*Dolazi li do problema kada želite ići u crkvu?*“, a odgovor je glasio „*Ponekad da. Kad su neke tenzije u kući onda često tu bude podbadanja oko odlaska u crkvu i najviše muž zna vikati na mene kud idem i zašto idem i ponižava me pred drugima, najviše pred gostima našeg kafića, a onda mi i sin zna reći zašto idem, bolje da sam doma samo da muž ne više i ne sramoti nas sve.*“

Posljednje pitanje u dijelu o duhovnom zlostavljanju bilo je „Dolazi li do problema kada želite moliti kod kuće?“ te je ispitanica objasnila „*To je uvijek problem, čim me vide da molim znaju biti bezobrazni. Muž najviše, on baš poludi kad vidi da molim i onda više na mene i krene psovat Boga i svece i Crkvu, samo da ja ne mogu u miru moliti. Sin i snaha kada dođu ručati mi znaju ugasiti radio na kojem ja slušam molitve pa onda ne mogu nigdje moliti. Znam otići u svoju sobu pa tamo nastavim moliti, ali to tek kad im svima poslužim ručak i počistim sve za njima.*“

Dobiva se dojam da ispitanicu najviše od svega smeta duhovno zlostavljanje. Ispitanica je objasnila kako joj vjera puno znači i kako joj to pomaže da ostane sabrana i jaka u svemu što joj se događa. Duhovnost, odnosno vjera i vjersko opredjeljenje je osobni izbor te se ne bi smjelo događati da joj se brani prakticiranje vjere. Sva ismijavanja, vrijeđanja i osude u vezi vjere koje trpi od strane svojih ukućana doživljava vrlo emotivno i stresno. Od svih navedenih vrsta zlostavljanja s kojima se suočava ovaj vid nasilja je najviše osobno pogađa.

Posljednji dio pitanja koji je postavljen ispitanici su pitanja o slobodi kretanja, pitanja o pomoći u kućanstvu te zaključna pitanja o spremnosti prijave nasilja i nasilnika nadležnim službama.

Prvo pitanje u ovom dijelu bilo je „Pomaže li Vam tko u kućanskim poslovima?“ te je ispitanica objasnila „*Baš i ne. Ja kuham svaki dan, svatko od njih jede neku drugačiju hranu. Tako da svaki dan radim 3-4 različita ručka. Još se dodatno brinem i o muževoj rođakinji koja je ostala sama, nema svoje djece i invalid je, a stara je, ima 87 godina. Ja perem robu i peglam, čistim. Sve sama. Prije je snaha znala nešto popeglati, ali sad više ne.*“ Na ovaj odgovor se nadovezalo pitanje „Znači Vi perete i peglate i za sina i snahu?“ na koje je ona odgovorila „*Da, oni cijeli dan budu u kafiću, rade. Snaha zna dugo spavati, onda ode stalno nekud, a ja ne smijem ništa reći sinu o njoj, jer sin odma na mene poludi i više. Tako da sam ja odustala od toga da bi nešto rekla, samo radim i šutim, samo da se ne svađam i da ne naljutim nikog.*“ S obzirom na prethodna pitanja i odgovore ispitanici je postavljeno pitanje „Jeste li im kada rekli da Vam treba pomoć?“ te je ona rekla „*Jesam, prije na početku pa bi snaha pomogla malo speglat i pomest malo, ali bi se onda stalno žalila da ju boli glava pa sam ja bila kriva, jer je ona pomagala meni. Onda bi znala prespavat cijeli dan kad bi tako nešto malo pomogla pa bi se sin naljutio na mene i znao ne pričat sa mnom par dana, jer je nju bolilo. Onda sam ja rekla da mi ne mora ništa pomagati, jer ne želim biti kriva i svađati se sa sinom.*“

Ispitanica unatoč svojih godina i bolesti od kojih boluje sve što se tiče kućanstva radi sama, bez pomoći. Može se zaključiti da ukućani zanemaruju nju i njezine potrebe te je iskorištavaju ne pružajući joj pomoć. Ispitanica je vidno iscrpljena s obzirom da brine o cijelom kućanstvu, pomaže starijoj gospođi te uz sve to brine kako bi sin u kafiću uvijek imao čiste, opeglane stolnjake i ostali pribor. S obzirom da s njom u kućanstvu uz supruga žive sin i snaha, njihova bi briga trebala biti da joj pomognu ili da barem preuzmu na sebe brigu o svojim stvarima (pranje i peglanje odjeće) i čišćenju prostorija u kojima borave.

Nakon toga su joj postavljena pitanja u vezi slobode kretanja, a prvo pitanje je bilo „*Brani li vam tko od ukućana da izlazite van kuće?*“ na koje je ispitanica odgovorila „*Ne brane, ali ako želim nekud ići moram reći kud idem i kad ću se vratiti. Ako me dugo nema onda se ljute. Znam ponekad poslije mise otići do svoje sestre, a ako im se ne javim da idem k njoj onda kasnije viču na mene.*“ Na to se nadovezalo pitanje tko to sve čini te je ispitanica rekla „*Muž i sin najviše. Snaha mi nekad kaže zašto sam išla ako sam znala da će se oni ljutiti.*“

Slijedeće postavljeno pitanje je „*Kada se događa da Vam netko od ukućana brani izlazak iz kuće?*“ te je ispitanica objasnila „*Samo kad želim ići sinu na grob pješice. To ne smijem niti spomenuti, jer odmah nastane svađa. Ponekad se znam iskrasti van iz kuće popodne kad svi spavaju pa odem na groblje. Onda kad se vratim viču na mene svo troje i psuju me. Muž mi uvijek kaže da će me voziti na groblje kad god ja želim, a ja kad pitam da me vozi on uvijek zaboravi. Naš sin je poginuo u srijedu i u srijedu je pokopan pa ja želim ići uvijek srijedom na grob, a on me onda nikad ne odveze. S tim da suprug ide svaki dan na grob, ponekad i po dva puta. Mene samo smeta što je njemu problem voziti mene na groblje, a svoju ljubavnicu redovno vozi na groblje kad ona ide svom mužu zapaliti svijeću.*“

Na pitanje „*Tko su osobe koje to čine?*“ odgovor je bio „*Svi troje, snaha najmanje, ona samo zna ovako, kako bi ja rekla, nabrajat. Kad ja tako odem onda ona meni pametuje zašto sam išla i da znam da ne mogu tako samo otići.*“

Nadalje, postavljeno je pitanje „*Morate li se opravdavati svojim ukućanima kada izlazite van kuće?*“ te je ispitaničin odgovor glasio „*Moram, uvijek moraju znati di sam i zašto idem.*“

Na slijedeće pitanje „*Putujete li kada van grada kojeg živite?*“ ispitanica je rekla „*Jako rijetko, otišla sam par puta u životu kod najmlađe sestre u drugi grad, ona živi malo dalje i kad idem na neke liječničke preglede u drugi grad, ali to me muž vozi.*“

Nakon toga postavljeno joj je pitanje „*Kojom prigodom odlazite van grada kojeg živite?*“, a ispitanica je objasnila „*Kad su nećak i nećakinja imali Prvu pričest i Krizmu i kad su se ženili i otišla sam jednom svom drugom nećaku kad sam njegovom sinu bila krsna kuma. Ako nije neka specijalna prigoda onda ne smijem otići nikud.*“ Ovaj odgovor je potaknuo na pitanje „*Zbog čega ne smijete?*“ te je ispitanica rekla „*Zato što moji ukućani ne žele da idem, oni smatraju da je to gubitak vremena i da ja imam svoju kuću i dovoljno posla i da nemam zašto odlaziti van grada u kojem živim. A i ako želim nekud otići, ustvari kad sam tako odlazila onda mi bude jako teško, jer ja moram sve pripremiti njima prije nego odem.*“ Na to je ispitanici postavljeno pitanje „*Što morate pripremiti?*“ na koje je ona odgovorila „*Moram skuhati za onoliko dana koliko me neće biti, moram pripremiti svu robu koju će nositi, moram sve počistiti, a gdje god idem ne smijem biti duže od 3 dana. Prije nego ja odem oni mene izmaltretiraju toliko da ja nemam volje ni otići.*“ S obzirom na prethodni odgovor postavljeno je pitanje „*Na koji način Vas maltretiraju?*“ te je ona objasnila „*Govore mi zašto idem, što ću ja tamo, može li to proći bez mene, onda me pitaju tko će njima kuhati, di ću ja spavati tamo, psuju moju obitelj i to traje danima pa ja izgubim volju ikud ići.*“

Na slijedeće pitanje „*Na koji način reagiraju Vaši ukućani kada putujete van grada?*“ ispitanica je odgovorila „*Dosta loše, to je veliki stres i budu svi jako napeti i često izbijaju svađe zbog mog odlaska na nekoliko dana.*“

Prema riječima ispitanice može se zaključiti kako ona nema velika prava na svoju slobodu kretanja s obzirom na to da mora konstantno objašnjavati gdje i zašto ide te kada će se vratiti. Ukućani je vrlo strogo kontroliraju i paze kamo se kreće, a kada se dogodi da oni ne znaju gdje je bila ili ako se ne vrati na vrijeme kući dolazi do vikanja i upozoravanja. Ispitanica je u dobi u kojoj se još može samostalno kretati te bi trebala imati mogućnost otići van kuće bez opravdavanja i straha od povratka nazad.

Za kraj su ispitanici postavljena pitanja o zaštiti od nasilja i spremnosti da prijavi nasilje koje proživljava. Prvo pitanje koje joj je postavljeno je „*Jeste li rekli kome što proživljavate kod kuće?*“ na što je ona odgovorila „*Pojadam se tu i tamo svojoj nećakinji ili svojim sestrama, ali ne želim nikoga previše zamarati.*“

Slijedeće pitanje bilo je „*Je li Vas tko pokušao zaštititi od nasilja koje proživljavate?*“ na koje je ona odgovorila „*Htjeli su, sestra i njezin suprug su bili spremni maknuti me od mog muža, jer zna biti opasan, pogotovo kad prijeti, ali ja nisam to htjela niti dozvolila. I sin i snaha mi znaju reći nek odem da se maknem od muža.*“

Na pitanje „*Biste li bili spremni prijaviti nasilje koje proživljavate?*“ je odgovorila „*Ne, nikad. Ja sam svog muža odabrala, imamo sina, stari smo već, nema smisla da se to prijavi, neće se ništa promijeniti, samo se može pogoršati.*“ Ovaj odgovor je potaknuo slijedeće pitanje „*Zbog čega mislite da se neće ništa promijeniti?*“ te je ispitanica objasnila „*Jer ja nemam kud otići, a on neće otići nikud, on smatra da je to njegova kuća i on kaže da ako će on morati otići da onda neće nitko živjeti u toj kući, jer će je on dići u zrak. Ovo je mala sredina, ne želim da se zna išta o nama, moj sin nakon nas mora ovdje nastaviti živjeti, ima takav posao gdje ovisi o gostima koji mu dolaze u kafić. Već i ovako nas je muž nekoliko puta osramotio i to što svi znaju da on ima ljubavnicu je već previše. Neću ni ja više dugo živjeti, mislim da je prekasno da se išta poduzima, a ne bih ni voljela da se bilo šta poduzme po tom pitanju. Navikla sam ovako živjeti.*“

Posljednje pitanje koje je postavljeno je „*Koji su razlozi koji Vam priječe da prijavite nasilje koje proživljavate?*“, a ispitanica je navela „*Kad sam bila mlađa imala sam djecu koja su bila vezana za obitelj i svog oca. Jednom sam otišla s djecom od njega svome ocu koji me podržavao u mojoj odluci i želio zaštititi. No, tada nas je muž dolazio svakodnevno uznemiravati, čekao me pred radnim mjestom i očevom kućom, a djeca su onda plakala za njim i htjeli su ići k njemu pa sam ja odlučila vratiti se zbog djece. Bilo mi je teško da oni pate pa sam zbog njih odlučila trpiti sve što proživljavam, jer je bio dobar našoj djeci, a meni je to bilo najbitnije. Ja sam izgubila majku kao mala djevojčica, otac nas je odgajao i meni je obitelj kao zajednica najvažnija stvar. Najbitnije mi je bilo da moja djeca odrastaju uz oba roditelja, jer sam ja odrastala samo uz jednog. Ako sam mogla tada trpiti to i ne prijaviti nikome ništa, mogu i sada još ovih par godina svoga života.*“

Ispitanica je patrijarhalno odgajana te joj je zbog toga uloga oca u obitelji vrlo važna zbog čega je i trpila sve ove godine nasilja, kako bi svojoj djeci pružila obitelj sa oba roditelja. Ispitanica je u više navrata naglasila da je navikla živjeti ovakav život koji uključuje nasilje. S obzirom da njezina bliska rodbina zna u kakvoj je poziciji te s čime se već godinama suočava trebali bi se potruditi i poduzeti nešto kako bi je zaštitili. Iako je ispitanica tijekom razgovora striktno naglasila kako ne želi prijaviti nasilje te da ne želi da njezina okolina zna što se događa u njihovoj kući ispitanici bi

puno značilo kad bi imala nekoga kome bi se mogla povjeriti i s kim bi mogla pričati o tome kroz što prolazi.

Analizirajući odgovore koje je ispitanica dala u intervjuu može se reći kako ispitanica procjenjuje da ima loš odnos sa svojom obitelji. Navodi da muž i ona žive kao stranci te da im se odnos temelji najviše na vikanju i vrijeđanju. Sina i snahu ne viđa često iako žive u istom kućanstvu, a opisuje da je to zbog toga što oni cijeli dan rade, jer zajedno vode obiteljski kafić. Objašnjava kako nije zadovoljna odnosom sa svojim ukućanima te smatra da bi taj odnos mogao biti bolji kada bi ostalim ukućanima stalo do toga i kada bi se svi zajedno potrudili da im bude bolje.

Ispitanica procjenjuje da ima najlošiji odnos sa mužem te objašnjava da je tako još od početka braka, jer je muž imao ljubavnice te je zbog toga često izbivao od kuće, dok je ona podizala njihovu djecu. Navodi da njezin suprug i sada ima ljubavnicu te se ponaša prema ukućanima kao prema neprijateljima. Kada je obitelj je prije 15 godina izgubila mlađeg sina ispitanica se nadala da će se kao obitelj bolje povezati, ali navodi: *„Nakon smrti mlađeg sina se sve činilo kao da ide bolje, u našem braku i komunikaciji, ali to je bilo samo privremeno.“*

Odnos sa sinom opisuje kao dobar: *„Ako ja nešto trebam zovnem ga pa dođe. On mi je ostao jedini,...“*, a da ima solidan odnos sa snahom: *„Solidan, ništa specijalno, oni su mladi, imaju svoj život, ja se ne miješam tu, sretna sam da je sin našao nekoga tko ga voli.“*

Analizom intervjuja utvrđeno je da osoba koja najviše vrši nasilje nad ispitanicom je njezin suprug, u manjem dijelu sin, a najmanje snaha.

Vrste nasilja koje ispitanica trpi od strane muža su:

1. Verbalno nasilje koje se može povezati s psihičkim, a najčešće se manifestira kroz:

- Psovanje, kako navodi žrtva je postalo sastavni dio njihovog života. Njezin suprug psovke koristi u skoro svakoj rečenici, a ona smatra kako on to radi najviše namjerno kako bi povrijedio nju i ostale ukućane. Navodi kako često psuje nju i njezinu obitelj, te najviše psuje Boga i Crkvu što njoj najviše smeta i vrijeđa. Ispitanica je navela slijedeće primjere:

„On stalno nešto psuje, često kune mene i Boga i svašta nešto govori,...“

„Muž svaki dan psuje i izgovara gnjusne riječi, kune Boga i Crkvu pa mi se ruga, jer sam vjernica i jer idem u crkvu.“

„...čim ja nešto napravim krivo ili mu kažem nešto on odma na mene psuje i ponižava me.“

- Vikanje žrtva također trpi svakodnevno, nasilnik svaki dan pronade razlog i način da više na nju te navodi kako je navikla na takvu svakodnevicu *„...više na mene ako idem nekud, govori protiv moje obitelji pa više zbog njih na mene. Isto zna vikati na mene kad čuje da sam rekla nešto o njegovoj ljubavnici, onda mi zna svašta reć...“*. To se može povezati s istraživanjem koje je provela Rusac (2009) a u kojem se navodi da 0,9% osoba starije životne dobi doživljava svakodnevno vikanje od strane članova obitelji.
 - Vrijeđanje i ponižavanje žrtva doživljava često, navodi da se to događa svaki tjedan, barem jednom tjedno *„Muž mi zna reći da sam glupa i blesava, da me svi iskorištavaju, da sam majmunica i tako.“* Vrijeđanje od strane obitelji doživljava 0,6% osoba svakodnevno ili nekoliko puta tjedno, a 0,7% to doživljava nekoliko puta mjesečno. (Rusac, 2009)
 - Zastrašivanje i prijetnje ispitanica doživljava često. Nekada se dogodi da je mirno par mjeseci i da joj nasilnik ne prijeti, a ponekad to bude vrlo često i traje duže vrijeme. *„...kad čuje da sam rekla nešto o njegovoj ljubavnici, onda mi zna svašta reć i prijetiti mi.“*
„Svašta on kaže, da će me ubiti, da će me zadaviti, da će me potjerati iz kuće.“
„...on kaže da ako će on morati otići da onda neće nitko živjeti u toj kući, jer će je on dići u zrak.“
2. Fizičko nasilje je ispitanica doživjela nekoliko puta. Nekoliko puta je suprug ispitanicu nasilno tresao te je nekoliko puta vukao za kosu, a ovaj je podatak u skladu s istraživanjem Rusac (2009) da je 0,5% starijih osoba doživjelo povlačenje za kosu od člana obitelji u zadnjih tri do pet godina. Navodi kako joj se suprug nikada nije ispričao za počinjeno nasilje, ali ona misli kako mu je žao za to što je učinio *„Muž me nekoliko puta povukao za kosu kad je bio jako pijan...“*
3. Psihičko nasilje
- Okrivljavanje žrtva doživljava ovisno o tome kakva je situacija u kući. Ukoliko situacija među ukućanima nije dobra onda je se okrivljava svakodnevno, a ukoliko je situacija bolja onda je to rjeđe. Neki od primjera koje je ispitanica navela su: *„...ja sam*

u našoj kući uvijek kriva za sve. “; „Muž me okrivljava da nam je sin poginuo jer sam mu ja uvijek sve dozvoljavala,... “; „Krivi me i kad ja drugima dajem hranu, onima koji su gladni ili kad nekome dam koju kunu... “; „Kažu mi: kako možeš vjerovati u Boga kad nam je uzeo sina... “. Rusac (2009) u svom istraživanju navodi kako 0,8% starijih osoba doživljava okrivljavanje nekoliko puta mjesečno.

- Odbijanje komunikacije sa žrtvom. Žrtva navodi da se ponekad događa da suprug ne komunicira s njom, ali da se to ne događa često, već jednom unutar nekoliko mjeseci *„Pa svašta bude, ponekad se zna naljutiti na moje kuhanje pa me prvo ispuje, a onda šuti 2-3 dana i ne želi jesti. Ili ako on mene dugo maltretira pa mu ja dobacim nešto, jer ne mogu uvijek samo šutiti, onda mi isto tako svašta kaže pa ušuti i ne priča dan ili dva. Dolazi u kuću jest i spavat i to je to.“*. Prema Rusac (2009) takvo ponašanje doživjelo je nekoliko puta godišnje 4,1% osoba starije životne dobi. Prema Rosić i Zloković (2002) verbalna i neverbalna komunikacija podrazumijevaju razmjenu poruka te kada ne postoji potreba za verbalnom komunikacijom tada neverbalna komunikacija postaje sredstvo kojim se razmjenjuju poruke, misli i osjećaji.
4. Duhovno zlostavljanje ispitanica opisuje kao neprihvatanje njezine vjere, suprugu smeta kada ona moli i ide u crkvu te joj često gasi radio na kojem ona sluša molitve i pobožne pjesme. Uz to joj se suprug često ruga i ismijava je zbog nezine vjere te svakodnevno namjerno psuje Boga i sve što ima veze sa vjerom kako bi povrijedio žrtvu svojim riječima.
- „Zato što mi znaju reći da nek se ostavim Boga i Crkve, da tamo ide najveće smeće.“*
- „Pogotovo kad vidi da molim, to ga jako razljuti“*
- „Zbog toga znaju često od mene raditi budalu, smijati mi se i rugati kad ja na glas molim ili kada pričam o Bogu i svecima ili kad vide da napišem neku molitvu na papirić.“*
- „Muž najviše, on baš poludi kad vidi da molim i onda više na mene i krene psovat Boga i svece i Crkvu, samo da ja ne mogu u miru moliti.“*

Tijekom intervjua su ispitanici bila postavljena pitanja u vezi slobode kretanja, odnosno kako se njezini ukućani odnose prema njoj kada želi izaći van kuće ili otići van grada u kojem živi. Ispitanica navodi kako za bilo kakav odlazak van kuće se mora opravdavati svojim ukućanima, odnosno mora reći kamo ide i kada će se vratiti te ukoliko se negdje duže zadrži ukućani se ljute na nju. Izlazak iz kuće joj se brani kada želi otići pješice pokojnom sinu na grob, ali navodi da se ponekad zna iskrasti iz kuće i otići sama, ali dolazi do problema kada dođe nazad kući (*„Onda kad*

se vratim viču na mene svo troje i psuju me.“). Razlog zbog kojeg ode sama na groblje je zato što suprug zaboravi na nju i da ona želi ići na groblje, a on odlazi svakodnevno, ponekad i po dva puta, a nju vrlo rijetko poveže. Što se tiče odlaska van grada kojeg živi ispitanica navodi da vrlo rijetko odlazi nekud. Otišla je nekoliko puta sestri koja živi u drugom gradu i jednom kod nećaka kada je bila krsna kuma njegovom sinu. Navodi kako može otići nekud na više dana ukoliko je to zbog nečeg svečanog (krštenje, krizma ili vjenčanje u njenoj obitelji). Njezini ukućani smatraju kako nema razloga da izbiva van kuće, odnosno grada u kojem živi jer ima dovoljno posla kod kuće. Ispitanica opisuje kako nema volje odlaziti na više dana, jer tada mora sve pripremiti svojim ukućanima, od hrane do odjeće koju će oni nositi dok nje ne bude, a navodi i da je maltretiraju („...govore mi zašto idem, što ću ja tamo, može li to proći bez mene, onda me pitaju tko će njima kuhati, di ću ja spavati tamo, psuju moju obitelj i to traje danima pa ja izgubim volju ikud ići.“)

Vrlo malo osoba koje su izložene nasilju se odlučuje prijaviti ili podijeliti s nekim svoje iskustvo, a najčešće se to događa jer osjećaju nepovjerenje, jer ih je strah ili sram i jer smatraju da se time neće ništa riješiti niti promijeniti. Bilić i Zloković (2004) navode kako se članovi obitelji koji su izloženi nasilju, ali i njihova rodbina, susjedi ili prijatelji rijetko usuđuju pričati o pojavi nasilja. Autorice ističu da je teško objasniti uzroke toga no navode kako se radi o interakciji više uzroka takvom ponašanju dok su neki od tih uzroka nenaklonost spram problema nasilja, needuciranost i ostali. I u ovom slučaju žrtva nije spremna i ne želi prijaviti nasilje koje proživljava od svojih ukućana. Navodi kako je ona svoga muža sama odabrala te da to ne želi učiniti i zbog svog sina („Ovo je mala sredina, ne želim da se zna išta o nama, moj sin nakon nas mora ovdje nastaviti živjeti, ima takav posao gdje ovisi o gostima koji mu dolaze u kafić.“). Ispitanica smatra da čak i ako prijavi nasilje da se neće ništa promijeniti te da time stanje sa ukućanima može samo pogoršati. Opisuje kako bi sin i snaha htjeli da ona ode od muža, ali ona ne želi, jer smatra da je ovo njezina kuća i da nema kamo otići te zna da bi suprug tada u njihovu kuću doveo svoju sadašnju ljubavnicu. Ispitanica smatra da je već stara, opisuje da je navikla ovako živjeti i da ne želi prijavljivati nasilje jer neće više dugo živjeti s obzirom na svoje godine i bolesti s kojima se bori. Ispitanica opisuje da je već kao mlada počela trpiti nasilje od strane muža, ali je htjela da djeca odrastaju uz oca te je odabrala trpiti nasilje zbog svoje djece („Ja sam patrijarhalno odgojena i s obzirom da sam izgubila majku kao mala djevojčica, otac nas je odgajao i meni je obitelj kao zajednica najvažnija stvar. Najbitnije mi je bilo da moja djeca odrastaju uz oba roditelja, jer sam ja odrastala samo uz jednog. Ako sam mogla tada trpiti to i ne prijaviti nikome ništa, mogu i sada još ovih par godina

svoga života.“). njezin zaključak se može povezati s navodom iz literaure: „Žene smatraju da djeca trebaju oca unatoč svemu, te da im on može priuštiti stvari koje im ona ne bi mogla.“ (Bilić i Zloković, 2004, str. 157).

Na pitanje pojada li se kada kome u vezi toga što proživljava ispitanica navodi da ponekad priča sa nećakinjom ili svojim sestrama o tome, ali vrlo malo, jer ne želi zamarati nikoga svojim problemima. Navodi da su je sestra i sestrin muž željeli zaštititi od nasilja koje proživljava u obitelji, ali ona to nije dozvolila.

Iako se analizom odgovora dobio rezultat da ispitanica trpi najviše zlostavljanja od strane supruga, Rusac (2009) u svom istraživanju navodi kako se bračni status nije pokazao značajnim za izloženost starijih osoba nasilju.

Rusac (2009) navodi da osobe starije životne dobi koje imaju djecu iskazuju više doživljenog tjelesnog i psihičkog nasilja, a vrste nasilja koje ispitanica trpi od strane sina su:

1. Psihičko nasilje

- Okrivljavanje od strane sina ispitanica doživljava ovisno o tome kakva je situacija kod kuće, odnosno kakvi su odnosi među ukućanima, a navodi da on to čini jer ne voli slušati svađu između nje i supruga te jer bi je volio zaštititi „Sin i snaha me znaju kriviti zato što se muž i ja svađamo i što se ja ne želim rastati od muža i otići iz kuće“.
- Navodi kako se sin znao naljutiti na nju kada bi joj snaha pomagala u kući te bi je nakon toga boljela glava, a znalo se događati da sin i ne priča nekoliko dana s njom zbog toga.

2. Materijalno nasilje

Ispitanica navodi kako sin umjesto nje podiže mirovinu, a razlog zbog kojeg to čini je taj što ispitanica nije željela izlaziti iz kuće kada joj je poginuo mlađi sin. Bernatz i sur. (2001) u svojem radu navode da je najčešći profil žrtve financijskog zlostavljanja žena iznad 57 godina starosti koja živi sama, a dodatni faktor rizika za financijsko zlostavljanje imaju osobe koje su socijalno izolirane, usamljene i nedavno su izgubile voljenu osobu“ (Vuić i Rusac, 2016, str. 330). Kaže kako sin kada podigne njezinu mirovinu ostavi je sebi te ukoliko ona nešto treba mora njega pitati da joj da novac „Pa sin kad to podigne onda on to sebi ostavi pa ga ja onda molim da mi kupi cigarete i tako neke stvari ili ga pitam kad

mi treba novaca da mi da“. Dolazi do problema kada ispitanici treba novac za određene stvari kao što su cigarete ili novac za milodar koji daje u crkvi te navodi da zapravo mora moliti da joj se da njezin novac. Iako po svojim primanjima ispitanica smatra da je neovisna o svojim ukućanima te navodi kako smatra da joj je njezina mirovina dostatna za njezine potrebe. Po onome što je navela može se reći da njezin sin smatra kako je financijski ovisna o njemu, barem djelomično, a Rusac (2009) navodi kako materijalno pomaganje može biti izvor frustracija koje mogu potaknuti psihičko nasilje.

3. Duhovno nasilje

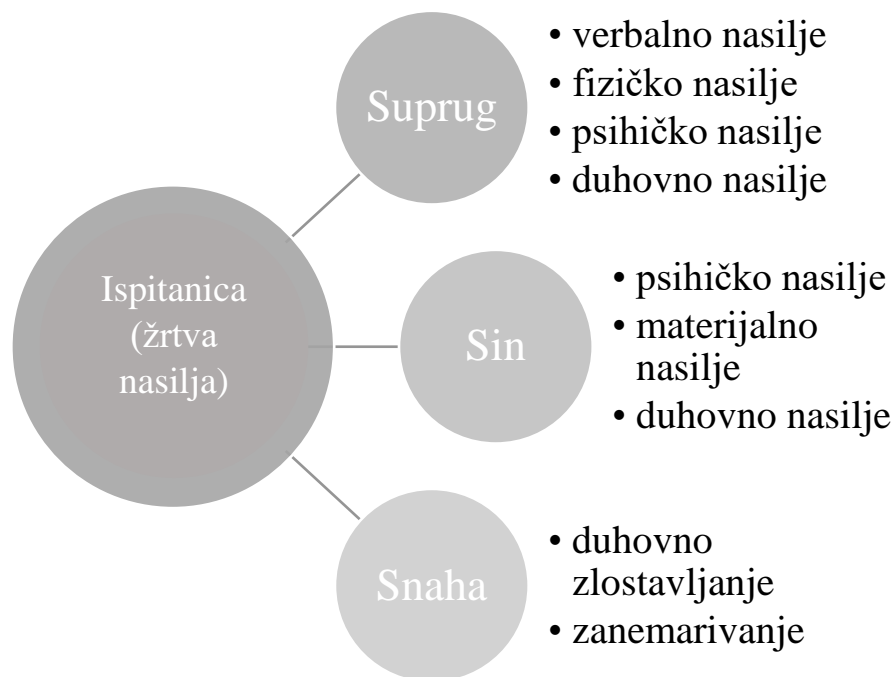
Ispitanica spominje kako je sin zna osuđivati zbog njezne vjere te joj govori „...*kako možeš vjerovati u Boga kad mi je uzeo brata*“ te da je zna ismijavati zbog prakticiranja vjere. Navodi i kako joj sin zna ugasiti radio na kojem ona sluša duhovne sadržaje pa se ražalosti, jer znaju da njoj puno znači njena vjera.

Ispitanica navodi kako njezin sin, kao i suprug ne voli kada ona odlazi iz kuće, pogotovo kada odlazi sama na grob te tada na nju više te mu smeta kada želi otići van grada kojeg živi.

Ispitanica prema njenom osobnom mišljenju najmanje nasilja trpi od strane svoje snahe. Navodi kako je kod nje smeta što ne želi pomagati u kućanskim poslovima te uvijek izbjegava sudjelovati u njima. U intervjuu opisuje kako bi na početku „*snaha pomogla malo speglat i pomest malo, ali bi se onda stalno žalila da je boli glava pa sam ja bila kriva, jer je ona pomagala meni. Onda bi znala prespavati cijeli dan kada bi tako nešto malo pomogla pa bi se sin naljutio na mene i znao ne pričati sa mnom par dana, jer je nju bolilo.*“ Ispitanica opisuje kako joj u vidu duhovnog nasilja kod snahe smeta kada joj zajedno sa sinom zna ugasiti radio na kojem sluša vjerski sadržaj, a s druge strane govori kako je podržava u vjeri.

Problem koji se ističe u ovoj obitelji je loša komunikacija. Ukućani vrlo često ne pričaju i izbjegavaju odnosno odbijaju bilo kakav oblik pozitivne komunikacije, a kroz ovaj intervju se uočava kako su njihovi najčešći načini komunikacije vikanje, psovanje, vrijeđanje i svađanje. Ispitanica ima najviše problema sa suprugom, od kojeg najčešće i najviše trpi nasilje. Kroz intervju se primjećuje da suprug koristi manipulaciju, najviše kroz prijetnje i zastrašivanje, a u komunikaciji s ženom najčešće koristi psovke, vrijeđanja, vikanje i ponižavanje. Analizom intervjua zaključuje se da ispitanicu najviše muči i vrijeđa kada je ukućani duhovno zlostavljaju, odnosno kad joj se rugaju, ismijavaju je i ne prihvaćaju njezinu vjeru. U obitelji postoji veliki

problem međusobnog ne poštivanja te zbog toga dolazi do učestalih svađa koje znaju eskalirati u ozbiljnije nasilje. Rosić i Zloković (2002) navode da je članu svake obitelji bitno pružiti aspekte življenja koji su nužni za njegovo funkcioniranje. Ti aspekti uključuju: zdravstvenu brigu, obrazovanje, zaposlenost i materijalna sigurnost, sigurnost od nasilja, sigurnost od zapuštanja i zlostavljanja, sigurnost od kriminala, zdravi socijalni odnosi, slobodno vrijeme te zabava i rekreacija. Može se zaključiti da u slučaju ispitanice ovog istraživanja nisu ispunjeni svi aspekti življenja koji su važni za normalno funkcioniranje osobe.

Slika 1. Shematski prikaz vrsta nasilja i osoba koje ih vrše

4. ZAKLJUČAK

Ovim se radom nastojao dati doprinos istraživanjima nasilja u obitelji nad osobama starije životne dobi te podignuti svijest društva o važnosti zaštite starijih osoba od nasilja. Odgovor na temeljno pitanje koje je bilo postavljeno (Tko su osobe koje vrše nasilje nad ispitanicom i Koje oblike nasilja ispitanica najčešće trpi?) je utvrđen analizom odgovora ispitanice. Osoba koja najčešće vrši nasilje nad ispitanicom je njezin suprug, u manjoj mjeri nasilje nad njom vrši njezin sin, a snaha vrlo malo odnosno skoro uopće ne vrši nasilje nad njom. Oblici nasilja koje najviše trpi od svojih ukućana su: verbalno, psihičko i duhovno. Verbalno nasilje koje se može povezati i sa psihičkim zlostavljanjem počinitelji vrše u vidu vikanja, vrijeđanja, psovanja i zastrašivanja. Ispitanica svakodnevno trpi vikanje i psovanje dok do vrijeđanja dolazi barem jednom tjedno, a do zastrašivanja nekoliko puta godišnje. U vidu psihičkog nasilja ispitanica najčešće doživljava okrivljavanje i odbijanje komunikacije. Okrivljavanje od strane obitelji ispitanica doživljava ovisno od situacije te prema tome učestalost ove vrste nasilja varira od svakodnevnog do nekoliko puta u mjesecu. Odbijanje komunikacije se događa jednom unutar nekoliko mjeseci, a duhovno nasilje ispitanica doživljava često kroz ismijavanje, okrivljavanje i vikanje.

S obzirom na dostupnu literaturu može se zaključiti da se ovom temom bavi manji broj znanstvenika te je potrebno provesti više istraživanja kako bi se otkrio točniji broj starijih osoba koje trpe nasilje u svojim obiteljima. Kao što je i ovim istraživanjem dobiven rezultat da osoba nije spremna prijaviti nasilje, ali ni otići od nasilnika tako se i u dostupnoj literaturi spominje da starije osobe nisu spremne prijaviti počinitelje nasilja i priznati da trpe nasilje u obitelji.

Prema tome preporuke koje proizlaze na temelju rezultata ovog istraživanja su da bi se trebalo raditi na edukaciji o nasilju u obitelji nad osobama starije životne dobi. To bi se moglo postići suradnjom raznih institucija i stručnih službi koje bi svojim angažmanom mogle utjecati na smanjenje ove vrste nasilja. Edukacija bi se mogla vršiti upoznavanjem šireg stanovništva sa oblicima nasilja koje osobe starije životne dobi mogu trpiti te učenjem načina na koje im se može pomoći i zaštititi ih. S druge strane osobe starije životne dobi bi se trebale upoznati sa svojim pravima te naučiti na koji način se mogu zaštititi od nasilja i kome se mogu povjeriti prilikom suočavanja s nasiljem u obitelji.

5. POPIS LITERATURE

1. Ajduković, M. (2004). Psihosocijalne intervencije s počiniteljima nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11(1), 171 – 199. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/87154> (3.6.2019.)
2. Ajduković, M., Muslić, Lj., Rusac, S. i Ogresta, J. (2008). Senzibilnost za nasilje nad starijima u obitelji – razvoj skale i prvi rezultati. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2), 265 – 287. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=46190 (27.05.2019.)
3. Ajduković, M. i Pavleković, G. (2004). *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
4. Barribal, K. L. i While, A. (1994). Collecting data using a semi – structured interview: a discussion paper. *Journal of Advanced Nursing*, 19, 328 – 335. Preuzeto s https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/34291860/Barribal___While_1994_Collecting_data_using_a_semi-structured_interview_JAN.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DCollecting_data_using_a_semi-structured.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20190627%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20190627T221915Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=630caf734fe5af1f524e38cbeea8ba06edf0aebe3712a32db4d8f2218f2b66bf (20.6.2019.)
5. Baxter, P. i Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researches. *The Qualitative Report*, 13(4), 544 – 559. Preuzeto s <https://nsuworks.nova.edu/tqr/vol13/iss4/2/> (20.6.2019.)
6. Biličić, M. (2005). Metoda slučaja u znanosti i nastavi. *Pomorstvo*, 19(1), 217 – 228. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=6500 (10.4.2019.)
7. Bilić, V. i Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece*. Zagreb: Naklada Ljevak.
8. Bradshaw, J. (1999). *Obitelj: posve nov način da pronadete sami sebe*. Zagreb: BARKA.

9. Državni zavod za statistiku. Preuzeto s <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm> (30.04.2019.)
10. Hermann, E. (4.12.2018.). U Hrvatskoj će svaka 4. ili 5. osoba starije životne dobi doživjeti neki oblik zlostavljanja. *Vox Feminae*. Preuzeto s https://voxfeminae.net/pravednost/nasilje-nad-starijim-zenama/?fbclid=IwAR3RXORxYGS_2rKgZ7JKkmnd9Vjm2oOsNW_iZZ2ZhxHWSzkFq_gxIJB7u8 (23.7.2019.)
11. Križan, H. (2018). *Obiteljsko nasilje: priručnik za stručnjake*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s http://cnzd.org/uploads/document/attachment/94/Prirucnik1_Obiteljsko_nasilje.pdf (13.6.2019.)
12. Narodne novine (2018). Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17). Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obilji> (03.05.2019.)
13. Narodne novine (2019). Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18). Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (15.5.2019.)
14. Obiteljsko nasilje: Priručnik za stručnjake (2018). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s http://cnzd.org/uploads/document/attachment/94/Prirucnik1_Obiteljsko_nasilje.pdf (27.7.2019.)
15. Oblici nasilja. *Sigurno mjesto*. Preuzeto s <http://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/> (19.7.2019.)
16. Odak, A. (2016). Nasilje u obitelji. *Policija i sigurnost*, 25(4/2016), 468 – 474.
17. Ogresta, J., Rusac, S. i Ajduković, M. (2008). Izloženost starijih osoba nasilju u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 15 (1), 3 – 22. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=47984 (17.04.2019.)
18. Poredoš Lator, D. (2010). Tribina: Naš svijet slobodan od zlostavljanja starijih osoba, Zagreb – Informacijski centar Europske unije u Zagrebu, 15. lipnja 2010. godine. *Policija i sigurnost*, 19 (3), 377 – 379. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=118082 (23.04.2019.)
19. Rosić, V. i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.

20. Rusac, S. (2011). Funkcionalna nesposobnost starijih osoba kao činitelj rizika za izloženost nasilju u obitelji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (2), 87 – 95. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=104647 (04.05.2019.)
21. Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (2), 331 – 346. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=11608 (23.02.2019.)
22. Rusac, S. (2009). Nasilje nad starijim osobama u obitelji na području grada Zagreba. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 573 – 594. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73735 (23.02.2019.)
23. Sedić, I. (2016). Nasilje djece nad roditeljima (Diplomski rad). Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet, Zagreb. Preuzeto s <https://repositorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf%3A16> (22.4.2019.)
24. Vuić, I. i Rusac, S. (2017). Financijsko zlostavljanje starijih osoba. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (3), 321 – 342. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=280772 (20.03.2019.)
25. Yin, R. K. (2007). *Studija slučaja – dizajn i metode*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
26. Zloković, J. I Čekolj, N. (2018). *Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa*. Rijeka: Filozofski fakultet.
27. Žentil Barić, Ž. (2016). *Primjena intervjua kao istraživačke metode u knjižničarstvu* (Diplomski rad). Sveučilište u Zadru.
28. Žilić, M. i Janković, J. (2016). Nasilje. *Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), 67 – 87. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=260936 (23.2.2019.)

6. POPIS PRILOGA

Prilog 1 Protokol za intervju

- 1) Kako procjenjujete odnose sa ukućanima?
- 2) Kakav je Vaš odnos sa suprugom?
- 3) Opišite mi molim Vas kakav odnos imate sa sinom?
- 4) Kakav odnos imate sa Vašom snahom?
- 5) Jeste li zadovoljni svojim odnosom sa ukućanima?
- 6) Imate li osjećaj da Vaši ukućani brinu o Vama?
- 7) Podižu li ukućani na Vas glas ili viču na Vas bez razloga?
- 8) Koliko često se to događa?
- 9) Govori li Vam tko prostote ili psuje na Vas?
- 10) Koliko često se to događa?
- 11) Događa li se ponekad da ukućani ne razgovaraju s Vama?
- 12) Koliko često se to događa?
- 13) Prijeti li Vam tko od Vaših ukućana?
- 14) Na koji način Vam prijeti?
- 15) Koliko često se to događa?
- 16) Zastrašuje li Vas tko od ukućana?
- 17) Okrivljavaju li Vas kad Vaši ukućani?
- 18) Imate li ideju koji su razlozi da to čine?
- 19) Kada to čine navode li razloge zbog kojih Vas okrivljavaju?
- 20) Koliko često se događa da Vas ukućani okrivljavaju?
- 21) Ismijava li Vas tko od ukućana?
- 22) Koliko često se to događa?
- 23) Vrijeđaju li Vas ukućani?
- 24) Koliko često se to događa?
- 25) Kakve su Vaše materijalne prilike?
- 26) Podižete li svoju mirovinu osobno?
- 27) Trošite li Vašu mirovinu kako Vi želite?
- 28) Uzima li tko od Vaših ukućana Vaš novac bez Vašeg dopuštenja?

- 29) Je li kada tko potpisao dokumente umjesto Vas?
- 30) Je li to netko ikada učinio bez Vašeg znanja i dopuštenja?
- 31) Je li tko otvarao Vašu poštu bez Vašeg znanja i dopuštenja?
- 32) Je li tko od ukućana uništavao Vaše stvari?
- 33) Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikad ošamario?
- 34) Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikad udario?
- 35) Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada gušio?
- 36) Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada gađao nekim predmetom?
- 37) Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada vukao za kosu?
- 38) Je li se dogodilo da Vas je netko od ukućana ikada tresao/drmao?
- 39) Je li se dogodilo da Vam je netko od ukućana savijao prste ili ruke?
- 40) Jeste li ikada doživjeli od ukućana da su Vas dodirivali protiv Vaše volje?
- 41) Jesu li kada imali neukusne komentare koji su Vam smetali?
- 42) Je li Vas kada tko prisiljavao na spolne kontakte i odnose?
- 43) Biste li rekli da Vaši ukućani prihvaćaju Vašu vjeru?
- 44) Kako se vidi da ju prihvaćaju/ne prihvaćaju?
- 45) Što rade ili Vam govore prema čemu vidite da je to prihvaćanje/neprihvatanje?
- 46) Jeste li ikada imali osjećaj da Vas netko od ukućana osuđuje jer prakticirate svoju vjeru?
- 47) Na koji način se to vidi ili manifestira?
- 48) Je li Vas ikada itko od ukućana ismijavao zbog prakticiranja Vaše vjere?
- 49) Brani li Vam tko da prakticirate svoju vjeru?
- 50) Dolazi li do problema kad želite ići u crkvu?
- 51) Dolazi li do problema kada želite moliti kod kuće?
- 52) Pomaže li Vam tko u kućanskim poslovima?
- 53) Na koji način?
- 54) Brani li Vam tko od ukućana da izlazite van kuće?
- 55) Kada se događa da Vam netko od ukućana brani izlazak iz kuće?
- 56) Tko su osobe koje to čine?
- 57) Morate li se opravdavati svojim ukućanima kada izlazite van kuće?
- 58) Putujete li kada van grada kojeg živite?
- 59) Kojom prigodom odlazite van grada kojeg živite?

- 60) Na koji način reagiraju Vaši ukućani kad putujete van grada?
- 61) Jeste li rekli kome što proživljavate kod kuće?
- 62) Je li Vas tko pokušao zaštititi od nasilja koje proživljavate?
- 63) Biste li bili spremni prijaviti nasilje koje proživljavate?
- 64) Koji su razlozi koji Vam priječe da prijavite nasilje koje proživljavate?